

Makale / Article

Moğultay b. Kılıç'ın *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* Telifi Hakkında Bir İnceleme

Güllü Yıldız*

Özet

Bu makale, VIII./XIV. asırda Kahire'de yaşamış dönemin önemli hadis hafızlarından Moğultay b. Kılıç'ın (ö. 762/1361) eserleri arasında zikredilen ve karışık mecmualar içerisinde günümüze ulaşan *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* metninin müstakil bir eser olarak telif edilip edilmediği sorusunu cevaplandırmayı amaçlamaktadır. Söz konusu mecmuaların kim ya da kimler tarafından hangi amaçlarla ve ne şekilde bir araya getirildiği hususlarına açıklık getirilmeden bu sorunun cevaplanması mümkün değildir. Dolayısıyla öncelikle genel hatlarıyla da olsa mecmua derlemeciliğinin mantığına dair bir fikir edinilip Hz. Peygamber'le ilgili metinlerin bu mantık örgüsündeki yerinin değerlendirilmesi gerekmektedir. Ardından *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* metninin yer aldığı, üçü Mağrib bölgesinde, biri İstanbul'da olmak üzere XVIII. ve XIX. asırlarda tertip edilen karışık mecmualar şekil ve muhteva açısından tanıtılmış ve hasâis nüshalarının mecmualardaki diğer metinlerle ilişkileri tespit edilmiştir. İncelenen mecmualardaki metinler arası ilişkiler, Moğultay b. Kılıç'ın hasâis metninin, Hz. Peygamber'e muhabbet sebebiyle ve ona dair bu anlatının bereketinden istifade gayesiyle müstakil olarak istinsah edildiğini ve benzer işleve sahip olduğu düşünülen metinlerle bir arada farklı tertiplere dâhil edildiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Moğultay b. Kılıç, *el-Hasâisü'n-Nebeviyye*, mecmua, hasâisü'n-nebi, mecmua tertibi, *el-İşâre ilâ Sireti'l-Mustafâ*

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı,
gullu.yildiz@marmara.edu.tr.

An Examination of the Compilation of Mughulṭāy ibn Qilij's *al-Khaṣā'is al-Nabawiyya*

Abstract

Mughulṭāy b. Qilij (d. 762/1361), a scholar of Turkic origin from Mamlūks' Cairo of the XIVth century, is considered to be one of the most prominent *ḥadīth ḥāfiẓs* of the time. Some titles as *al-Khaṣā'is al-Nabawiyya*, *Khaṣā'is al-Nabī*, *Khaṣā'is al-Rasūl* are cited among his works. The main aim of this article is to respond to the question that whether *al-Khaṣā'is al-nabawiyya* which reached us in four different miscellanies was written by Mughulṭāy b. Qilij as a separate book or not. It is impossible to answer this question without clarifying by whom, for what purpose and how these miscellanies were compiled. For this reason, it requires, first of all, a general evaluation of the logic of compiling miscellanies and the place of texts regarding the Prophet Muhammad in this context. Then it presents the four miscellanies in which the text of *al-Khaṣā'is* attributed to Mughulṭāy ibn Qilij was included, according to their forms and contents. Three of these miscellanies were compiled in Maghrib in between the XVIIIth and the XIXth centuries and the other one in Istanbul in the XIXth century. It also explains the relationships of the text of *al-Khaṣā'is* with other texts in the miscellanies. As a result, intertextual relations in the miscellanies in question indicate that the text of *al-Khaṣā'is* attributed to Mughulṭāy b. Qilij was extracted from the original text of his abridged *sira*, *al-Ishāra ilā Sīrat al-Muṣṭafā*, copied independently for the love of the Prophet and to benefit from the blessing of this narrative, and compiled together with other texts which had similar functions.

Keywords: Mughulṭāy b. Qilij, *al-Khaṣā'is al-nabawiyya*, *majmū'a*, *khaṣā'is al-nabī*, compilation, *al-Ishāra ilā sīrat al-Muṣṭafā*

Giriş

Moğultay b. Kılıç, (ö. 762/1361) XIV. asır Memlükler Kâhire'sinde yaşamış Türk asıllı bir hadis hafızıdır. Kâhire'nin en önemli medreselerinde ders okutan âlim, daha çok hadis ve rical alanlarında temayüz etmiştir.¹ Çoğunlukla hadis, rical ve siyer alanlarında ve şerh, hâşiye, ta'lik, muhtasar türünden eserler kaleme almıştır.² Siyer alanındaki teliflerinden biri, es-Süheylî'nin *er-Ravzû'l-Ünüfû* üzerine yazdığı *ez-Zehrû'l-Bâsim fî Sireti Ebi'l-Kâsım* adlı hâşiyesidir. Bir diğeri, *ez-Zehrû'l-Bâsim*'in muhtasarı olan *el-İşâre ilâ Sireti'l-Mustafâ* isimli eseridir.³ *ez-Zehrû'l-Bâsim*'in, sadece bir tam nüshasıyla günümüze ulaştığı; *el-İşâre*'nin ise dünyanın farklı kütüphanelerinde pek çok nüshası bulunduğu bilinmektedir.⁴

Moğultay b. Kılıç'ın eserleri arasında *Hasâisü'n-Nebî*, *el-Hasâisü'n-Nebeviyye*, *Hasâisü'r-Resûl*, *Mu'cizâtü'r-Resûl*, *A'lâmü'n-Nübüvve*, *Delâilü'n-Nübüvve* ve *Fezâilü'n-Nübüvve* başlıklı eserler de zikredilmektedir.⁵ Ancak bu başlıklarla kaydedilen eserlerin varlığı, mahiyeti ve müstakil birer eser olup olmadıkları hususları vuzuha kavuşmuş değildir.⁶ Moğultay b. Kılıç'ın kendi atıflarına bakıldığında sadece *Delâilü'n-Nübüvve* isimli eserine birkaç defa atıf yaptığı görülmektedir.⁷ Şâmî'nin (ö. 942/1536) de *Sübülü'l-Hüdâ*'da zikrettiği⁸ bu eserin, günümüze ulaşmış bir nüshası bilinmemektedir. Biyografik ve bibliyografik kaynakların Moğultay b. Kılıç'ın eserleri arasında zikrettiği diğer başlıklardan ise sadece *el-Hasâisü'n-Nebeviyye*'nin yazma nüshalarının varlığı bilinmektedir.⁹ Ancak Moğultay b. Kılıç'ın bu eserine hiç atıf yapmamasının yanı sıra tabakat kitaplarında da böyle bir eserden bahsedilmemesi, biyografik ve bibliyografik

1 Hayatı hakkında geniş bilgi için bk. Yıldız, *Siyer Yazıcılığında Şerh-Hâşiye Geleneği*, s. 100-144.

2 Eserleri hakkında bk. Yıldız, *Siyer Yazıcılığında Şerh-Hâşiye Geleneği*, s. 144-189, 303-306.

3 Moğultay b. Kılıç'ın bu ve siyerle ilgili diğer telifleri hakkında ayrıntılı bilgi için bk. Yıldız, *Siyer Yazıcılığında Şerh-Hâşiye Geleneği*, s. 191-200.

4 Eserlerin nüshaları için bk. el-Müneccid, *Mu'cem*, s. 102, 112. Ayrıca her iki eserin muhakkikleri, mukaddimelerinde nüshalarla ilgili teknik bilgilere yer vermişlerdir. Bk. Moğultay b. Kılıç, *ez-Zehrû'l-Bâsim*, I, s. 47-49 (neşredenin mukaddimesi); Moğultay b. Kılıç, *el-İşâre*, s. 21-22 (neşredenin mukaddimesi).

5 Ziriklî, *el-A'lâm*, VII, 275; Kandemir, "Moğultay b. Kılıç", *DİA*, XXX, 230; Ahatlı, "Hasâisü'n-nebî", *DİA*, XVI, 280.

6 Yıldız, *Siyer Yazıcılığında Şerh-Hâşiye Geleneği*, s. 193.

7 Moğultay b. Kılıç, *ez-Zehrû'l-Bâsim*, I, 499, 538.

8 Şâmî, *Sübülü'l-Hüdâ*, I, 347.

9 Muhammed Mahmud tarafından *Hasâisü'l-Mustafâ* başlığıyla 16 sayfalık bir risale halinde Mısır'da 1319 tarihinde yayınlandığı kaydedilmekle birlikte ne mezkûr yazma nüshaya ne de yayınlanmış haline ulaşabilmektedir. Dolayısıyla bu bilgi teyit edilememiştir. Bk. Brockelmann, *GAL, Supp.*, II, 47-48; el-Gâmidi, *ez-Zehrû'l-Bâsim*, I, 75; Kandemir, "Moğultay b. Kılıç", *DİA*, XXX, 230.

çalışmalarda yer verilen Moğultay b. Kılıç'ın bu başlıkta bir eser telif ettiği bilgisini meşhûk hale getirmekte ve tahkikini gerektirmektedir.

Karışık mecmualar içerisinde günümüze ulaşan *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* metninin Moğultay b. Kılıç tarafından telif edilmiş müstakil bir eser olup olmadığı sorusunu cevaplandırmayı amaçlayan bu çalışmada öncelikle ana hatlarıyla da olsa İslâm telif geleneğinde mecmua derlemeciliğini ele almak gerekmektedir. Daha sonra mecmualarda Hz. Peygamber'e dair hangi türden metinlere yer verildiğine değinilerek Moğultay b. Kılıç'a nispet edilen *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* nüshaları ve bu nüshaların içinde yer aldığı mecmualar incelenecektir. Söz konusu nüshaların aşağıda yer verileceği üzere ayrıntılı olarak ele alınması sonucunda *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* metninin müstakil olarak telif edilmiş bir eser olmadığı ve müellifin *el-İşâre* isimli muhtasar siyerinden ilgili bölümlerin ayrıca müstakil olarak istinsah edilmesiyle oluşturulduğu ortaya koyulmaya çalışılacaktır. Bu ayrıştırma işleminin ne zaman, kim tarafından, neden yapıldığı bilinmese de metnin mecmualar içerisinde günümüze ulaşan nüshaları incelendikten sonra bazı değerlendirmeler yapılacaktır.

Mecmua Tertibi

Mecmua, “dağınık şeyleri bir araya getirmek, toplamak” anlamındaki cem' masdarından türetilmiş bir kavramdır ve genel olarak tek bir yazar veya şairin yahut çeşitli yazar veya şairlerin dinî ve dinî olmayan manzum veya mensur eserlerinin bir araya getirildiği derlemelere isim olarak verilmiştir. Mecmua ile birlikte söz konusu masdardan aynı anlama gelen mecâmî', mecma', câmi' gibi isimler de türetilmiştir.¹⁰ İslâm kültüründe mecmua türünün ilk olarak Hz. Peygamber'in hadislerinin derlenmesiyle ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Bu derlemelerin tematik tasnifli olanları mecmua ile aynı kökten türeyen “câmi” ismi ile adlandırılmışlardır. “Hadis mecmuacılığı” olarak nitelendirilen bu ilk dönem örneklerin yanı sıra fıkıh, şiir, ahbar türünden çeşitli derleme eserlere “mecmû” ya da “mecma” adı verilmiştir.¹¹

Mecmualar temelde kişinin kendisi için derlediği bir seçki olması hasebiyle oldukça kişisel ve benzersiz tertiplerdir. Mürettibin bazen kendisi için değil sipariş üzerine bir başkası için mecmua tertip etmesi gibi durumlar da söz konusudur. Ancak her durumda mecmuanın içeriğini belirleyen ve metin seçimine esas teşkil eden bir kişinin tek bir mecmua için koyduğu kıstaslardır. Bu bağlamda mecmuanın “kişisel defter” şeklinde tarif edildiği de görülmektedir.¹²

10 İslâm kültüründe mecmuaların tanımı, türleri ve işlevi için bk. Uzun, “Mecmua”, *DİA*, XXVIII, 265-268.

11 Uzun, “Mecmua”, *DİA*, XXVIII, 266.

12 Paić-Vukić, “Mecmûa incelemelerinin sınırları ve olanakları”, s. 55. Örneğin Cemal Kafadar, dost meclislerinde okunmak maksadıyla sipariş usulüyle hazırlanmış olan

Dolayısıyla şekil ve muhteva açısından bütün mecmuaları kapsayacak bir tanımlama geliştirmek imkân dâhilinde değildir.¹³ Çok çeşitli konulara dair kısa ve dağınık notlarla bezeli “kişisel defterler”den amacı ve sınırları oldukça belirgin olan ve özenle düzenlenmiş münşeât, şiir ya da fetva mecmuaları gibi “derleme kitaplar”a kadar iki uç noktası olan bir çeşitlilik söz konusudur. Bu ikinci türden mecmuaların bazılarının, gördükleri kabul nedeniyle tertip edildiği muhteva mahfuz tutularak tekraren istinsah edildiği de vakidir.¹⁴

Neden bir mecmua tertip edilir sorusuna cevap olarak genelde gündelik ihtiyaçların karşılanmasına yönelik meslekî saiklerle sürekli el altında bulundurulmuş metin parçalarının bir arada muhafaza edilmesi ya da edebî ve sanatsal zevkin tatmini şeklinde gerekçeler sunulmaktadır.¹⁵ Bazıları ise bir tür “okuma defteri”dir ve mecmua sahibi tarafından temelde kendisi için kayıt tutmak, okuduğu metinlerden kısa ya da uzun alıntıları not etmek amacıyla oluşturulmaktadır.¹⁶ Jan Schmidt bu türden mecmuaları “bir tür az ve öz kütüphane işlevi gören derlemeler” şeklinde nitelendirmektedir.¹⁷ Terzioğlu da “portatif kütüphane” tabirini kullanır.¹⁸ Mecmuada yer verilmek istenen metnin istinsah edilmesi, aynı zamanda onun daha iyi öğrenilmesine hizmet edeceği için mecmua tertip edilmesi önemsenen bir ilmi faaliyet olmuştur.¹⁹

Mecmualar, yukarıda sıralanan hususiyetleri dolayısıyla özellikle matbaa öncesi dönem için okur-yazarlık pratiklerine dair zengin bilgiler sunan kaynaklardır.²⁰ Mecmualar üzerinden, en çok alıntılanan ve mecmualarda sıklıkla yer verilen metinlerin ve bunların tertip edilerek tedavüle sokuldukları zaman ve mekân dağılımının tespiti, bilginin toplumsal kabulü ve karşılık bulması hususunda önemli veriler sunmaktadır.²¹

bir mecmuanın (“bir auteur seçkisi” diyor Kafadar) hikâyesini anlatır. Bk. Kafadar, “Sohbete Çelebi, Çelebiye mecmûa...”, s. 48-52.

13 Mecmuaları, tertip özellikleri, şekil özellikleri, dil ve muhteva bakımlarından tasnif etmeye yönelik bir deneme için bk. Kılıç, “Mecmûa tasnifine dâir”, s. 77-96.

14 Quinn, “Houghton MS Turk 11 ve kişisel mecmûaların söyledikleri”, s. 257; Paić-Vukić, “Mecmûa incelemelerinin sınırları ve olanakları”, s. 59.

15 Gürbüz, “Şiir mecmûaları üzerine bir tasnif denemesi”, s. 102; Terzioğlu, “Mecmû’a-i Şeyh Mısri”, s. 317.

16 Terzioğlu, “Mecmû’a-i Şeyh Mısri”, s. 293. Terzioğlu “okuma defteri” türünden bir mecmua olarak Niyazi-i Mısri’nin Gülşen-i Tevhid ismini verdiği mecmuasını incelemiştir. Bk. Terzioğlu, “Mecmû’a-i Şeyh Mısri”, s. 291-321.

17 Schmidt, “Bir tür olarak Osmanlı mecmûalarının artı değeri”, s. 388.

18 Terzioğlu, “Mecmû’a-i Şeyh Mısri”, s. 317.

19 Terzioğlu, “Mecmû’a-i Şeyh Mısri”, s. 318.

20 Terzioğlu, “Mecmû’a-i Şeyh Mısri”, s. 293.

21 Paić-Vukić, “Mecmûa incelemelerinin sınırları ve olanakları”, s. 60. “Mecmuaları kültür tarihi kaynağı olarak kullanırken karşılaşılabilecek zorlukları göstermeye yönelik” bir yazı için bk. Quinn, “Houghton MS Turk 11”, s. 255-270.

Her kitabın bir tür derleme olduğu ileri sürülebilirse de yukarıda genel hatlarıyla işlevine değinilen mecmuaların, şekil ve muhteva itibarıyla herhangi bir kitaptan farklılaşan ve her biri kendine has bazı iddialara sahip olduğu açıktır.²² Dolayısıyla biricik olma özelliğini haiz bu metin derlemelerinin, genellemelerden kaçınarak tek tek ele alınmak suretiyle değerlendirilmeleri bir zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır. Mecmua, her şeyden önce bir seçki olduğu için bu seçkiye dâhil edilen metinlerin neden dâhil edildiği sorulması gereken en temel sorudur.

Çeşitli özellikleri dolayısıyla seçilen manzum veya mensur metinlerin belirli bir amaçla bir araya getirilmesi suretiyle tertip edilen mecmualar, yazılı ve sözlü kültürün önemli kaynakları arasında kabul edilmekle birlikte çoğunlukla Klasik Türk Edebiyatı çalışmalarının şiir bağlamında odaklandığı bir eserler bütünü olarak kalmış ve bu sebeple sınırlı bir yorumlamanın konusu olmuştur.²³ Ancak aşağıda incelenecek mecmuaların da göstereceği üzere karışık mecmuaların, edebî metinleri olduğu kadar belki daha fazla dinî metinleri muhteva olduğu vurgulanmalıdır.

İslâm telif geleneğinde, başlangıcından bu yana gerek çeşitliliği gerekse yaygınlığı ile önemli bir yer tutan mecmualarda Hz. Peygamber'e dair çeşitli metinlere sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Hz. Peygamber'in şahsiyetini, vasıflarını ve ona duyulan muhabbeti dile getiren şiirler, mecmualarda yer verilen metinlerin başında gelir. Sadece bu şiirlerden oluşan tematik mecmuaların yanı sıra karışık mecmualarda kendine yer bulan metin türlerinden biri belki de birincisi na'tlardır. Na'tların yanı sıra Hz. Peygamber'in hayatının belli dönemlerine odaklanan manzum mevlid ve mi'râciyyelere, hilye ve kırk hadis türünden eserlere de mecmualarda sıklıkla yer verildiği görülmektedir.²⁴ Bu yoğunluğun tabii bir yansıması olarak karışık mecmuaların içerisinde de Hz. Peygamber'le ilgili metinlerin oranının oldukça fazla olduğu düşünülebilir. Ancak

22 Kafadar, mecmualar açısından XVII. asrın yeni bir devir olduğuna dikkat çekmiştir. "Çelebiler ve mecmualar yüzyılı" olarak nitelendirdiği bu dönemde derlenen mecmuaların, "yeni içeriğin ve taze sözün peşinde" olduğunu ifade etmiştir. Bk. Kafadar, "Sohbete Çelebi, Çelebiye mecmûa...", s. 46.

23 Bu sınırlılığı aşma noktasında öncü bir adım olarak, mecmua türüne hasredilmiş "Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı" başlığıyla 2011 yılında düzenlenen ilmi toplantı zikredilmelidir. Bu toplantıda sunulan metinlerin neşri için bk. Hatice Aynur, Müjgân Çakır, Hanife Koncu, Selim S. Kuru, Ali Emre Özyıldırım (ed.), *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012.

24 Mevlid, na't, mi'râciyye, hilye, kırk hadis gibi türler hakkındaki çalışmalar içerisinde bu metinlerin mecmualardaki varlığına odaklanan çalışmalar oldukça azdır. Bk. Murat Ak, *Na'tlerin Tasavvufî Temelleri ve Na't Mecmuaları* (doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 2014); Mustafa Atila, *Nu'ût-ı Nebeviyye Mecmûası (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)* (yüksek lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2012).

mecmualar üzerinde yapılan çalışmaların hâlihazırdaki sınırlılığı, sayısal verilere dayalı net sonuçlara varmamızı sağlamaktan şimdilik oldukça uzaktır.²⁵ Bununla birlikte Hz. Peygamber’le ilgili metinlerin mecmualardaki yoğunluğunu, her yaşta ve meşrepten insanın ilgisini çeken ve din temelli hayatlarının en önemli dayanaklarına referanslar içeren metinler olması ve bilgi ve bereket kaynağı olarak telakki edilmeleriyle gerekçelendirmek mümkündür.

Hz. Peygamber’e has üstün özelliklerin işlendiği hasâisü’n-nebî türünden eserler de mecmualarda karşımıza çıkan bir diğer türdür. Âyet ve hadislerde geçen Hz. Peygamber’e münhasır kılınan ilâhî hüküm ve lütufların bir araya getirilmesiyle telif edilen ve IV./X. asırdan itibaren müstakil hâle gelen hasâisü’n-nebî konusundaki eserler, konuyu genellikle farzlar (teheccüd namazı gibi), haramlar (zekât almak gibi), mubahlar (savm-i visal gibi) ve sadece ona lutfedilen üstünlükler olmak üzere dört grup halinde incelemişlerdir. Bu son gruptaki rivayetler, Hz. Peygamber’in diğer peygamberlere üstünlüğünü veya onun insanlar, cinler, melekler de dâhil olmak üzere bütün yaratıklara üstünlüğünü konu edinen ve fezâilü’n-nebî denilen müstakil eserlerin verilmesine de imkân sağlamıştır.²⁶

Hasâisü’n-nebî alanında, bu konuyu ilk olarak ele aldığı kabul edilen İmam Şâfi’den (ö. 204/820) bu yana geniş bir literatür meydana getirilmiştir. Hasâisü’n-nebî konusuyla kesişen hususiyetleri nedeniyle fezâilü’n-nebî ve delâilü’n-nebî konulu eserleri de hesaba katarsak literatürün çok zengin olduğu görülür.²⁷ Süyûtî’nin (ö. 911/1505) *el-Hasâisü’l-Kübrâ*’sı, alanın en meşhur ve en hacimli eserlerinin başında gelmektedir.²⁸ Müstakil kitapların dışında siyer müellifleri de hasâis, fezâil, delâil konularını bölümler halinde eserlerine dâhil etmişlerdir. Örneğin Kâdî İyâz (ö. 544/1149), Hz. Peygamber’in şeref ve üstünlüğünü dile getirmek ve hakkını müdafaa etmek için kaleme aldığı *eş-Şifâ bi-Ta’rîfi Hukûki’l-Mustafâ*’da konuya farklı fasıllarda yer vermiştir.²⁹ Bazı âlimler ise konuyu hem siyerlerinde bölüm olarak hem de müstakil eser telif etmek suretiyle ele almışlardır. Örneğin Ebü’l-Ferec İbnü’l-Cevzî (ö. 597/1201) hem *el-Vefâ bi-ahvâli’l-Mustafâ* isimli siyerinde bir bölümde Hz. Peygamber’in diğer

25 Sınırlı sayıda çalışmalardan biri olarak karışık bir mecmuanın içeriği ve bu mecmuada yer alan hilye için bk. Sahibe Şıra, *Bosnalı Teberdâr Mustafa Efendi ve Ona İzâfe Olunan Mecmuadaki Eserler* (yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2008).

26 Ahatlı, “Hasâisü’n-nebî”, *DİA*, XVI, 277-278.

27 Bk. el-Müneccid, *Mu’cem*, s. 62-65 (delâil türü eserler), 187-190 (hasâis türü eserler), 198-200 (fezâil türü eserler); Ahatlı, “Hasâisü’n-nebî”, *DİA*, XVI, 279-280.

28 On dört bölüm halinde tertip edilen eserin mahiyeti, literatürdeki yeri ve üzerine yazılan şerh, hâşiye, muhtasar türü eserlerin listesi için bk. Yavuz, “el-Hasâisü’l-Kübrâ”, *DİA*, XVI, 276-277.

29 el-Kâdî İyâz, *eş-Şifâ*, 2012, I, 108-358.

peygamberlere üstünlüğünü,³⁰ bir bölümde ise hasâisini söz konusu etmiştir;³¹ hem de *ed-Dürrü's-semîn fî Hasâisi'n-Nebiyyi'l-Emin* adıyla konuyu müstakil olarak ele almıştır.³²

Hasâisü'n-nebî türü metinler, İslâm kültüründe Hz. Peygamber'e duyulan sevginin bir yansıması olmakla birlikte yer yer abartılı ve mevzu nitelikte rivayetleri ihtiva etmesi dolayısıyla özellikle günümüzde çeşitli eleştirilere konu edilmektedir. Ancak bu çalışma, hasâisü'n-nebî türünden bir metnin telif ve istinsah sürecine odaklandığı için muhtevasının analizi ya da bu türden metinlerin nasıl okunup anlaşılması gerektiğine dair değerlendirmelere girmeyecektir.

Moğultay b. Kılıç'ın *el-Hasâisü'n-Nebeviyye*'sinin Nüshaları

Moğultay b. Kılıç'a nispet edilen ve mahiyet itibariyle türünün genel özelliklerini taşıyan *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* başlıklı metnin, karışık mecmualar içerisinde muhafaza edilen dört farklı nüshasına sahibiz.³³ Fas'ta el-Hızânetü'l-Haseniyye kütüphanesinde bulunan üç nüsha (11969, 12732, 13503 numaralı mecmualar) ile Süleymaniye kütüphanesindeki nüshayı (İbrahim Efendi, 428 nolu mecmua) incelediğimizde bu risalenin, *el-İşâre*'nin Hz. Peygamber'in ahlâkı, fazileti, mucizeleri ve hasâisine dair bahislerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulduğu anlaşılmaktadır.³⁴ Müellif tarafından mı yoksa başka birisi tarafından mı müstakil bir risale halinde istinsah edildiği kesin olarak belirlenemese de müellifin diğer eserlerinde *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* ismiyle bir eserine hiç atıf yapmamış olması, ikinci ihtimali kuvvetlendirmektedir. Ulaştığımız dört nüshanın da karışık mecmualar içerisinde ve 5-10 varaklık risaleler halinde bulunması, bu görüşü destekleyen bir başka husustur.³⁵

30 İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, I, 355-372.

31 İbnü'l-Cevzî, *el-Vefâ*, I, 372-373.

32 Ahatlı, "Hasâisü'n-nebî", *DİA*, XVI, 279.

33 Çalışmalarda Medine el-Câmiatü'l-İslâmiyye'de, 229 numarada kayıtlı *Hasâisü'r-Resul ve Mu'cizatü'r-Resul* başlıklı bir nüshasından da bahsedilmekle birlikte mezkûr kütüphanedeki araştırmada söz konusu nüshanın izine rastlanmamış ve dolayısıyla bu bilgi de teyit edilememiştir. Bk. el-Gâmidî, *ez-Zehrü'l-Bâsim*, I, 75; Kandemir, "Moğultay b. Kılıç", *DİA*, XXX, 230.

34 Moğultay b. Kılıç, *el-İşâre*, s. 414-461. Moğultay'ın eserleri arasında sayılan ve hakkındaki tek kayıt Nijerya 87 numara olan *Fezâilü'n-Nebî*'nin de *el-Hasâisü'n-Nebeviyye*'nin bir nüshası veya benzer biçimde *el-İşâre*'nin ilgili kısmının müstakil bir risale halinde istinsah edilmiş şekli olması muhtemeldir ancak ilgili yazmaya ulaşamadığı için bu düşünce teyit edilememiştir. Bk. *Fihrisü's-Şâmil: es-Sire*, I, 677.

35 Çeşitli eserlerden belli bölümlerin müstakil olarak istinsah edilerek ait olduğu eserden bağımsız olarak tedavüle sokulması, Moğultay b. Kılıç'ın *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* metnine has bir durum değildir. Bu duruma hayli ilgi çekici bir örnek, Evliya Çelebi'nin seyahatnamesinin İstanbul cildinde yer alan İstanbul hamamları bahsinin mecmualar içerisinde ayrı bir cüz olarak çoğaltılmasıdır. Bk. Kafadar, "Sohbete Çelebi, Çelebiye mecmûa...", s. 45.

Bir mecmuayı incelerken cevabı aranan soruların başında, söz konusu mecmuanın kim tarafından ne zaman ve nasıl tertip edildiği gelir. Bu soruları cevaplamaya yarayacak kayıtlar, nadiren de olsa doğrudan cevaplar, temellük ve/veya ferağ kayıtlarında bulunabilir. Her dört mecmua için de öncelikle ilgili kayıtlardan hareketle bu soruların cevaplandırılması gerekmektedir. Ayrıca incelediğimiz mecmualar, karışık mecmualar olduğu için hasâis metninin, ne türden ve hangi metinlerle bir araya getirildiği dolayısıyla hangi bağlamda konumlandırıldığı da üzerinde durulması gereken bir diğer husustur. Bu nedenle mecmuaların içerikleri aşağıda tek tek ele alınacaktır:

1. 11969 Nolu Mecmua

Fas'taki el-Hizânetü'l-Haseniyye'de bulunan ilk nüsha, 11969 numaralı mecmuada yer almaktadır. 13 risaleden müteşekkil mağribî hatla yazılmış 176 varaklık bu mecmua, Bûsîrî'nin (ö. 695/1296?) Kasidetü'l-Hemziyye'si ile başlamaktadır. Hz. Peygamber'e medih olan bu kaside, Bûsîrî'nin Kasidetü'l-Bürde'den sonraki en meşhur kasidesidir.³⁶ Mecmuanın, şiir mecmualarında sıklıkla yer verilen el-Hemziyye ile başlaması şaşırtıcı değildir. Hesap, tefsir, fıkıh, mecaz, astronomi, tıp ve çeşitli kasidelerin şerhleri gibi farklı konulardaki risalelerden derlenen bu mecmuada aralarda çeşitli konulara dair faidelere de rastlanmaktadır. Mecmuada yer alan risalelerden bazılarında yer alan istinsah kayıtlarına bakılacak olursa 1814-1900 yılları arasında yaklaşık bir asırlık bir dönemde istinsah edilmiş risalelerden müteşekkil olduğu görülmektedir.³⁷ Mecmuada 8. risale olarak yer alan *Hasâisü'n-Nebî* ise altı varaktır (110b-115b). Herhangi bir kayıt olmadığı için kim tarafından ne zaman istinsah edildiği bilinmemektedir.³⁸

Söz konusu mecmua cildi ve yazısı, düzenlemesi ve tezyinindeki özen itibarıyla özel olarak hazırlandığını düşündürmektedir. Kırmızı, siyah, yeşil ve mavi mürekkep kullanılmıştır. Her sayfanın üst köşesine salavat yazılmış olması da göze çarpan bir unsurdur.³⁹ Ancak mecmuanın sayfaları arasında boş sayfalar olması ve içinde yer alan risalelerin birbirinden farklı istinsah tarihleri taşıması, mecmuanın sonradan bir araya getirilmiş bölümlerden

36 Kaside ve şairi hakkında bk. Kaya, "Bûsîrî, Muhammed b. Saïd", *DİA*, VI, 468-470.

37 44a: 20 Cumadessani 1317/26 Ekim 1899; 66b: 1229 yılı Rabiülevvel ayının sonu/ 22 Mart 1814; 86b: 15 Şaban 1315/ 9 Ocak 1898; 96b: 8 Safer 1318/7 Haziran 1900; 141a: 15 Muharrem 1297/29 Aralık 1879.

38 Kütüphane kataloğunda risalenin 12 varak olduğu ifade edilmekle birlikte bu doğru değildir. Bk. Hanşî-Limüdebbir, *Fihrisü'l-Kütübi'l-Mahtûta*, 116-117.

39 Mağrib yazmalarında sayfanın üst köşesine salavat yazılması sık rastlanan bir durumdur. Bunun için yazma eserin doğrudan Hz. Peygamber'le ilgili olması gibi bir zorunluluk olmadığı da görülmektedir. Bu durumu İslâm dünyasının batısında, Hz. Peygamber'e duyulan muhabbetin tezahürlerinden biri olarak da yorumlamak mümkündür.

oluşturulduğunu göstermektedir. Ayrıca bazı bölümlerdeki sayfaların üst köşesinde salavat yazılmamış olması da bölümlerin farklı zamanlarda farklı kişiler tarafından istinsah edildiğine işaret etmektedir.⁴⁰ Dolayısıyla baştan bir kompozisyon düşünülerek bölümler istinsah edilip bir araya getirilmiş değildir. Bununla birlikte bir araya getirilen risalelerin ve faidelerin konuları, sıradan bir Müslüman okuyucunun ihtiyaç duyacağı metinlerin derlendiği hususunu ihsas ettirmektedir. Doğum ve vefat tarihleri, önemli olaylara dair notlar vb. kişisel notlar düşülmemiş olması, mecmuayı bir “kişisel defter”den ziyade “okuma defteri” olarak değerlendirmemize imkân sunmaktadır.

2. 12732 Nolu Mecmua

el-Hizânetü'l-Haseniyye’de bulunan ikinci nüsha, 12732 numaralı mecmuada yer almaktadır. 173 varaklık bu mecmuada toplam 16 risale bulunmaktadır. Bu risalelerden altısı çeşitli dualardır. Mecmuada duaların yanında Hz. Peygamber’e salavat getirmekle ilgili üç risale ile Lafzatullah’ın anlamına dair bir risale yer almaktadır. Bu mecmuada dikkat çeken bir diğer husus, hasâis konusunda iki metin bulunmasıdır. Mecmuada 7. risale olarak yer alan Moğultay b. Kılıç’a nispet edilen metinden hemen önce, bu alanın en önemli ismi sayılan Süyûtî’nin ilgili eserinden bir bölüme yer verilmiştir.

Oldukça kötü durumdaki bu mecmuanın yapraklarının parçalanmış ve zararlılar tarafından yenmiş olduğu belirtilmelidir. Kırmızı, siyah ve yeşil mürekkep kullanılan yazmanın sayfaları cetvellenmiştir. Bir araya getirilen risalelerin konuları itibariyle mütecanis bir görüntü arz ettiği bu mecmuanın, yazı ve sayfa düzenine dayanarak büyük oranda tek bir elden çıktığı düşünülmektedir. Ancak mecmuanın genelindeki hattan farklı bir hatla, cetvellenmemiş varaklara yazılmış ve yazısı okunmayacak kadar kötü durumda olan üç risale daha yer almaktadır. Bunlardan ilk ikisi (133b-134b; 138a-148a) bir kaleminden çıkmış görünse de üçüncü risalenin (148b-149a) hattı, hem mecmuaya hâkim hattan hem de öncesindeki iki risalenin hattından daha farklıdır. Dolayısıyla bu mecmuanın iki katmanlı olarak tertip edildiği düşünülebilir. Öncelikle belli konularda seçilen bölümler aynı hat ve sayfa düzeninin ve risalelerin inkıtasız olarak peş peşe gelmesinin işaret ettiği üzere tek seferde istinsah edilerek tertip edilmiştir. Tek bir elden çıkmış çeşitli dinî metinler ile başladığı için başlangıçta önceden tasarlanmış bir derleme görünümündedir. Bu mecmuanın arasına, sonradan farklı hat ve sayfa düzenine sahip üç risale daha eklenmiştir. Bu farklı risalelerin mecmuanın genelinden kötü durumda olması daha eski olduklarını düşündürmektedir. Ancak mecmuada herhangi bir tarihe işaret bulunmadığından bu değerlendirmemiz, bir tahminden ibaret kalmaktadır.

40 Örneğin 127a-132a numaralı varaklar arasında yer alan bir kaside şerhinin sayfalarında salavat yazılmadığı görülmektedir.

3. 13503 Nolu Mecmua

el-Hizânetü'l-Haseniyye'de bulunan üçüncü nüsha, 13503 numaralı mecmuada yer almaktadır. 188 varaklık bu mecmuada ise 15 risale yer almaktadır. Mecmua Moğultay b. Kılıç'a nispet edilen *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* metni ile başlamaktadır (1b-5b). Büyük oranda kasideler ve şerhlerinden müteşekkil bu mecmuanın ikinci sıradaki risalesi, Ebû Zeyd Abdurrahmân es-Seâlibî'nin (ö. 875/1471), rüyalarını anlattığı *el-Merâ'î* adlı eserinden bir bölümdür. Süyûtî'nin kelam ile ilgili *Teşyidü'l-Erkân min "Leyse fi'l-İmkân Ebde'u mimmâ Kân"* isimli eserinden bir bölümün yanı sıra Ebu'l-Hayr İbnü'l-Cezerî'nin (ö. 833/1429) *Uddetü'l-Hisni'l-Hasîn min Kelâmi Seyyidi'l-Mürselîn* adlı eserinden bir bölüm yer almaktadır. Dua ve zikrin fazilet ve adabına dair hadislerle Hz. Peygamber'in dualarını konu alan ve İbnü'l-Cezerî'nin *el-Hisnu'l-Hasîn min Kelâmi Seyyidi'l-Mürselîn* isimli eserinin kendisi tarafından yapılmış muhtasarı olan bu eser de mecmualarda sıklıkla karşımıza çıkmaktadır.⁴¹

Mecmuanın genelinde farklı yazılar için kırmızı ve siyah mürekkep kullanılmıştır. Bazı bölümler birbirini takip ederken bazıları arasında fasıla vardır. Dolayısıyla mecmuanın sonradan bir araya getirilmiş olmakla birlikte başka mecmualardan bazı bölümlerin dâhil edildiğini düşünerek birbirini takip eden bölümlere izah getirilebilir. Bazı risalelerin başlangıcının, kırmızı mürekkeple süslendiği, mushaflardaki sure başlangıçlarına benzer bir alınlık ve yana da cüz gülü yapıldığı görülmektedir (47a). Mecmuanın genelinde rutubetten kaynaklı yazı bozuklukları bulunması okunmasını zorlaştırmaktadır. Mecmuadaki tek tarih kaydı 8 Rabîülâhîr 1156/1 Haziran 1743'ü göstermekle birlikte kullanılan yazıların farklılığından mecmuanın içindeki bütün bölümlerin aynı zamanda istinsah edildiğini varsaymak mümkün değildir.

4. 428 Nolu Mecmua

Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi koleksiyonu 428 numarada kayıtlı bu mecmuanın toplam varak sayısı 45'tir. Tek bir mürettip/müstensih tarafından oluşturulmuş bu mecmuada, dört risale yer almaktadır. İlk üç risale, mecmuanın mürettibi ve müstensihî Mehmed Arif b. el-Hac Mahmud el-Eyyûbî tarafından kaleme alınmıştır. Moğultay b. Kılıç'a nispet edilen hasâis metni ise mecmuanın son risalesidir. 1219/1804 yılında istinsah edilen bu mecmuada kırmızı ve siyah mürekkep kullanılmıştır. Bazı sayfalarda yer alan kenar notları da metinle benzer bir hatla düşülmüştür. Dolayısıyla bu notlar, aynı zamanda ilk üç risalenin müellifi olan müstensihin metinlere sonradan ilaveleridir.

Mecmuanın başında, içeriğe dair risalelerin fasıl başlıklarını da gösterecek şekilde ayrıntılı bir içerik cetveline yer verilmiştir. Varaklar numaralanmamış

41 Eser ve müellifi hakkında bk. Altıkulaç, "İbnü'l-Cezerî", *DİA*, XX, 551-557.

olsa da içindekilerde fasıl başlıklarının karşısına sayfa numaraları verilmiştir. Her risalenin sonundaki ferağ kaydında, söz konusu risalenin ne zaman ve kim tarafından tamamlandığı zikredilmektedir. Buna göre ilk üç risale 1219 yılının Muharrem ayında yazılmış; son risale ise aynı yılın cemâziyelâhîrinde tamamlanmıştır.

Mecmuanın içeriği şöyledir:

1. *Zikrû'l-Ğufrân fî Şehri Ramazan*, Mehmed Arif b. el-Hac Mahmud el-Eyyûbî, 7 Muharrem 1219/ 18 Nisan 1804.
2. *Zikrû'l-Kerâmât fî Leyleti'l-Berât*, Mehmed Arif b. el-Hac Mahmud el-Eyyûbî, 20 Muharrem 1219/1 Mayıs 1804
3. *Fezâilü'l-Mescidi'l-Aksâ ve's-Sahrati'l-Şerîfeti'l-Mu'allâ*, Mehmed Arif b. el-Hac Mahmud el-Eyyûbî, 27 Muharrem 1219/ 8 Mayıs 1804.
4. *Hasâisü'n-Nebî*, Moğultay b. Kılıç, müstensih: Mehmed Arif b. el-Hac Mahmud el-Eyyûbî, 28 Cemaziyelahir 1219/4 Ekim 1804

Bu mecmua, tek elden çıkmış, derleyeni belli, dinî muhtevalı, mensur karışık bir mecmua olarak tanımlanabilir. Bununla birlikte derleyenin sadece isminin bilindiğini ve hayatıyla ilgili herhangi bir bilgiye ulaşılamadığını belirtmek gerekir. Mehmed Arif b. el-Hac Mahmud el-Eyyûbî'nin bu mecmuada yer alan üç risalenin müellifi olmasının yanı sıra ferağ kaydındaki künyesinden Rumeli Kavakhisari'de doğduğu anlaşılmaktadır. Müellifin/mürettibin hayatına dair sahip olduğumuz bir diğer bilgi ise *Fezâilü'l-Mescidi'l-Aksâ* risalesinin başında zikrettiği 1214/1799-1800 yılında gerçekleştirdiği Kudüs ziyaretidir. Mecmuanın zahriyesinde ise çocuklarının ismi şöyle sıralanmıştır: Ubeydullah, Hatice, Zeyneb, Zahide. Yine yazmanın başında bazı ilaç reçetelerine rastlanmaktadır. Sonunda ise dualar ve ahkâm-ı şer'iyyeyi gösterir bir şema yer almaktadır.

Müellif, müstensih, mürettip ve okur rollerinin aynı kişide bir araya toplandığı bir mecmua ile karşı karşıyayız. Dolayısıyla büyük oranda telif olan bu mecmua, diğerlerinden bu yönüyle de ayrılmaktadır. Mehmed Ârif Efendi'nin, kendi risalelerinin yanına/sonuna Moğultay b. Kılıç'ın metnini yerleştirme sebebi, diğer mecmuaların tertibindeki geçerli olabilecek sebeplerden biraz daha farklı olsa gerektir. Mehmed Ârif Efendi, telif ve tertip ettiği mecmuaya düştüğü şahsî notlarla da tarihsel bir kişilik olarak varlık göstermektedir.

el-Hasâisü'n-Nebeviyye'nin “Okunması”

el-Hasâisü'n-Nebeviyye nüshalarını, birbiriyle ve *el-İşâre* kitabının ilgili bölümleri ile karşılaştırdığımızda iki sonuç çıkmaktadır: Çoğunlukla kısa cümlelerden oluşan hasâis metninin neredeyse tamamı, *el-İşâre*'deki cümlelerle

aynıdır.⁴² el-Hizânetü'l-Haseniyye 12732 ve 13503 numaralı mecmualardaki hasâis nüshalarının sonunda ve Süleymaniye 428 numaralı mecmuadaki hasâis nüshasının başında, hasâis metnini yanında bulundurmanın ve okumanın faziletine dair, yine büyük oranda birbiriyle örtüşen bir bölüm yer almaktadır. Bir anlamda Hz. Peygamber'in hasâisine dair metinlerin, yaygın bir şekilde okunması, çoğaltılması ve dolayısıyla mecmualarda kendine yer bulmasının gerekçelendirildiği bu bölüme, *el-İşâre*'de ve el-Hizânetü'l-Haseniyye 11969 numaralı mecmuadaki nüshada rastlanmamaktadır.

Hasâis metninin okunması ve üzerinde taşınmasının faydalarını tek tek saymadan evvel ana hatlarıyla ifade edildiğine göre bu muhtasar, çok faydalı ve bereketlidir. Rızkı teminde kolaylık, faydalı olanı kendine çekmek ve zararlı olanı kendinden uzaklaştırmak bunlardan bazılarıdır. Zira bu metinde Hz. Peygamber'in hasâisine ve mucizelerine dair, kitapların bablar ve fasıllar halinde anlattıkları bütün konulara muhtasar bir şekilde işaret edilmektedir. Böylece okuyucuya ve ondan teberrük için istifade edecek olana kolaylık sağlanması amaçlanmıştır.⁴³ Girizgâhın devamında bazı şeyhlerden, onu yanında bulunduran bir kişinin, nebi ile birlikte bulunduğu yemin ettiği takdirde yeminin bozulmayacağı rivayet edildiği belirtilerek hasâisin faydalarından sadece münafıkların ve Allah'ın yardımından mahrum kalanların şüphe duyacağı ileri sürülmüştür.⁴⁴ Ardından söz konusu metnin faydalarından bir kısmı şu şekilde sıralanmıştır:

- Kim hasâisi okur ya da üzerinde taşırsa Allah onu şeytanın şerrinden korur ve bütün ins ve cin o kişiye hürmet eder. Allah ona ebedî saadeti nasip eder.
- Kim hasâisi okur ve haceti için Allah'a dua ederse Allah o kişinin duasına, hacetini yerine getirerek karşılık verir.
- Kim hasâisi sabah evden çıkmadan önce okursa, o gün boyunca hacetleri giderilir.
- Hasâis, bir hastanın başında okunursa, Allah o hastaya şifa verir.
- Hasâis, can çekişen kişinin başında okunduğunda, Allah o kişinin ölüm sekerâtını hafifletir.
- Kim üzerinde hasâisi taşıdığı halde, sultanın ya da melikin huzuruna girerse sultan veya melik o kişiye hürmet gösterir ve onun ihtiyacını giderir.
- Kim yolculuk esnasında hasâisi üzerinde taşırsa, yolculuğu boyunca

42 Karşılaştırma için ekteki *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* metnine bakınız.

43 Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi koleksiyonu, 428 numaralı mecmua, 37a.

44 Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi koleksiyonu, 428 numaralı mecmua, 37a.

Allah onu destekler, ona güç verir, onu bütün korkulardan emin kılar. O kişi yolunu kaybetmekten korkmaz. Gemide yolculuk yapıyorsa da Allah onu boğulmaktan muhafaza eder.

- Eğer hasâisi metni, bir evde bulunuyorsa o eve darlık, veba ve taun girmez. Hırsız da girmez.
- Kim evinde hasâisi okuyup düşman üzerine çıkarsa, Allah o kişiye yardım eder ve hiç kimse ona saldıramaz. Kim hasâisi okur ve düşmanına karşı dua ederse Allah o kişinin düşmanını helak eder.
- Kim hasâisi devamlı surette okursa Allah o kişiye cennetteki yerini göstermeden canını almaz.
- Kim hasâisi yazar ve üzerinde taşırsa, Allah yarattıklarının kalplerine o kişinin muhabbetini ilka eder ve onu gören herkes ona muhabbet besler. İçinde bulunduğu ordu hezimete uğramaz.
- Allah, hasâisi üzerinde taşıyan çocuğu bereketli kılar.
- Hasâisi üzerinde taşıyan köle, Allah'ın izniyle efendisi tarafından azat edilir.
- Allah, hasâisi üzerinde taşıyan fakiri zenginleştirir.
- Kim hasâisi yazar ve evinin kapısına asarsa o evden nimet eksik olmaz.

Metne göre her ne kadar hasâisin yazılması, okunması, üzerinde ve evinde bulundurulmasının, yukarıda kısmen zikredilmekle birlikte ihtisar edilemeyecek ve sayılamayacak kadar çok faydası varsa da bu faydalardan istifade etmenin bir şartı vardır. O da itikad, halis niyet, Allah hakkında hüsnüzan ve haklarını tanımaktır. Hasâis metnine geçmeden önce son olarak metnin faydalarından istifadeyi mümkün kılacak şekilde dua edilir: "Allah bizi, kendisi hakkında suizan beslemekten ve fâsid itikaddan muhafaza eylesin. Allah bizi hakkını bilenlerden ve kendisini hakkıyla ta'zîm edenlerden eylesin. Bize, zürriyetimize ve bütün Müslümanlara dünyada ve ahirette hasâisle faydalar versin." ⁴⁵

Bütün bu sebeplerin, metnin kabul görmesi açısından retoriğin ötesinde bir etkiye sahip olduğunu düşünmek mümkündür. Ancak henüz bu öngörüyü doğrulayacak bilgilere sahip değiliz. Yine de dört farklı karışık mecmuada aynı metne tesadüf etmek, zikredilen faydalardan istifade etmek amacına matuf tertibe dâhil edildiklerini düşünmek için yeterlidir. Söz konusu metnin, iddiamız gereği, kendi içinde bütünlüğü olan başka bir metinden çıkarılarak bu girizgâhla

45 Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi koleksiyonu, 428 numaralı mecmua, 37a-38a. Ayrıca bk. el-Hizânetü'l-Haseniyye Kütüphanesi, 12732 numaralı mecmua, 62b-63b; el-Hizânetü'l-Haseniyye Kütüphanesi, 13503 numaralı mecmua, 5b-6a.

birleştirilip tedavüle sokulduğu ve tekrar tekrar çoğaltıldığı kabul edildiği takdirde, metinden “teberrüken istifade etme” amacı daha da belirginleşmektedir. Mecmuaların en önemli işlevlerinden biri de zaten bu amaca uygun bir zemin sunmaktır.

Sonuç

Bu çalışmada, mecmualar içerisinde günümüze ulaşan Moğultay b. Kılıç'ın kaleme aldığı *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* metninin müstakil bir eser olup olmadığı sorusunu cevaplandırmak amaçlanmıştır. Bu amaçla *el-Hasâisü'n-Nebeviyye*'nin çeşitli konulardaki metinleri muhtevi mecmualarda günümüze ulaşan tespit edebildiğimiz dört farklı nüshası tanıtılarak incelenmiştir. Şekil ve muhteva açısından ana hatlarıyla tanıtmaya çalıştığımız *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* metninin yer aldığı bu dört mecmuaya bakıldığında; üçünün Mağrib bölgesinde birinin ise İstanbul'da tertip edildiği görülmektedir. Tarih kayıtları net bir tablo çizmemize imkân vermese de kabaca XVIII. ve XIX. asırda bir araya getirildikleri anlaşılmaktadır. Mağrib mecmuaları zamanla şekillenmiş katmanlardan oluşurken İstanbul mecmuası çok kısa bir sürede tek elden tertip edilmiştir. Ayrıca hasâis nüshalarının, hatlarındaki benzerlik ve metinlerin tarihlerinden içinde bulunduğu mecmualardaki metinlerle baştan itibaren ilişkili olduğu görülmektedir. Çok çeşitli metinlere yer verilmişse de mecmuaların gelişigüzel tertip edilmediği, belli bir mantıkla seçki yapıldığı ve seçilen metinlerin konu itibarıyla birbiriyle irtibatından belirli temaları ve konuları olduğu anlaşılmaktadır. Seçilen metinler ayrıca hem yaygın dolaşımda olanları hem de bölgesel kaynaklı olanları kapsamaktadır.

İncelenen mecmualardaki metinler arası ilişkiler, Moğultay b. Kılıç'ın hasâis metninin, Hz. Peygamber'e muhabbet sebebiyle ve ona dair bu anlatının bereketinden istifade gayesiyle istinsah edildiğini ve benzer işleve sahip olduğu düşünülen metinlerle bir arada farklı tertiplere dâhil edildiğini göstermektedir. Hasâis metninin mecmualardaki nüshalarının birbirleriyle ve çalışmanın başında ait olduğunu iddia ettiğimiz *el-İşâre*'nin ilgili bölümleriyle karşılaştırılması iddiamıza geçerlilik kazandırmış ve metnin farklı bir bağlamda yeniden üretildiğini açık bir şekilde ortaya koymuştur. Neticede *el-Hasâisü'n-Nebeviyye* metninin müstakil olarak telif edilmiş bir eser olmadığı ve müellifin *el-İşâre* isimli muhtasar siyerinden ilgili bölümlerin ayrıca müstakil olarak istinsah edilmesiyle oluşturulduğu tespit edilmiştir.

el-İşâre eserinin pek çok nüshasının günümüze ulaşmış olması, İslâm dünyasının hemen her yerine yayılan ve çokça okunan bir metin olduğunu göstermektedir. Buna karşı bazı bölümlerinin metinden ayrılarak tekrar kompoze edilip mecmualara dâhil edilmiş şekli, şimdilik sadece dört nüshası ile elimizdedir. Bu durumda mecmualardaki metnin daha fazla yaygınlık kazandığını

ve okunduğunu düşünmek mümkün değildir. Dolayısıyla Hasâis metninin bu şekilde ait olduğu yerden koparılma suretiyle yeniden tedavüle sokulması, bu bölümün kendine mahsus bir işlev ve etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Böylece mecmualar içerisinde yer verilen hasâis nüshaları, *el-İşâre*'nin telifinden sonraki hayatına dair, metnin bazı kısımlarının bütününden farklı bir düzlemde okunmasına ve kabul görmesine dair yeni bir durumu ortaya koymaktadır. Bu yeni durumun mahiyeti ise ancak yeni nüshaların ortaya çıkmasıyla yapılacak incelemeler ve benzer hususiyetlere sahip metinlerin mecmualar çerçevesindeki tedavülüne dair karşılaştırmalı çalışmalarla belirlenebilir.

Kaynakça

Yazma Eserler:

Rabat el-Hizânetü'l-Haseniyye Kütüphanesi, 11969 numaralı mecmua

Rabat el-Hizânetü'l-Haseniyye Kütüphanesi, 12732 numaralı mecmua

Rabat el-Hizânetü'l-Haseniyye Kütüphanesi, 13503 numaralı mecmua

Süleymaniye Kütüphanesi, İbrahim Efendi koleksiyonu, 428 numaralı mecmua

Matbu Eserler:

Ahatlı, Erdinç, “Hasâisü'n-nebî”, *DİA*, XVI, 277-278.

Ak, Murat, *Na'tlerin Tasavvufî Temelleri ve Na't Mecmuaları* (doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, 2014).

Altıkulaç, Tayyar, “İbnü'l-Cezerî”, *DİA*, XX, 551-557.

Atila, Mustafa, *Nu'üt-ı Nebeviyye Mecmûası (İnceleme-Tenkitli Metin-Dizin)* (yüksek lisans tezi, Dicle Üniversitesi, 2012).

Aynur, Hatice- Çakır, Müjgân- Koncu, Hanife- Kuru, Selim S.- Özyıldırım, Ali Emre (ed.), *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012.

Brockelmann, Carl, *Geschichte der Arabischen litteratur : zweiter supplementband*, Leiden : E.J. Brill, I-III, 1937-1942.

Buzov, Snjezana, “Osmanlı'da karışık içerikli mecmûalar: bir başka arşiv”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (ed. Hatice Aynur v.dğr.), İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012, s. 33-42.

Gâmidî, Hamis b. Sâlih b. Muhammed, *Kitâbü ez-Zehri'l-Bâsim fî Siyeri Ebi'l-Kâsim*, I-II, Câmîatu Ümmi'l-Kurâ (doktora tezi, 1421/2000).

Gürbüz, Mehmet, “Şiir mecmûaları üzerine bir tasnif denemesi”, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (ed. Hatice Aynur v.dğr.), İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012, s. 97-112.

Hanşî, Muhammed Said- Limüdebbir, Abdulâlî, *Fihrisü'l-Kütübi'l-Mahtûta fî's-Sîreti'n-Nebeviyye el-Mahfûza bi'l-Hizâneti'l-Haseniyye*, Rabat: Dâru Ebî Rakra, 2010.

İbnü'l-Cevzî, Ebü'l-Ferec Cemâlüddîn Abdurrahmân b. Alî (ö. 597/1201), *el-Vefâ bi-Ahvâli Mustafâ*, thk. Mustafa Abdülvâhid, I-II, Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, ty.

el-Kâdi İyâz, Ebü'l-Fazl b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî (ö. 544/1149), *eş-Şifâ bi-Ta'rîfi Hukûkî'l-Mustafâ*, thk. Abdüsselâm el-Bekkârî, I-II, Dâru'l-Beyzâ: Dâru İbn Hazm, 2012.

- Kafadar**, Cemal, "Sohbete Çelebi, Çelebiye mecmûa...", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (ed. Hatice Aynur v.dğr.), İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012, s. 43-52.
- Kandemir**, M. Yaşar, "Moğultay b. Kılıç", *DİA*, XXX, 229-231.
- Kaya**, Mahmut, "Bûsîrî, Muhammed b. Said", *DİA*, VI, 468-470.
- Kılıç**, Atabey, "Mecmûa tasnifine dâir", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (ed. Hatice Aynur v.dğr.), İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012, s. 75-96.
- Moğultay b. Kılıç**, Ebû Abdullah Alâüddîn Moğultay b. Kılıç b. Abdullah el-Bekcerî el-Hikrî (762/1361), *el-İşâre ilâ Sîreti'l-Mustafa ve men ba'dehu mine'l-Hulefâ*, thk. Muhammed Nizamüddin Fütëyyih, Dımaşk: Dâru'l-kalem, 1996.
- Ebû Abdullah Alâüddîn Moğultay b. Kılıç b. Abdullah el-Bekcerî el-Hikrî (762/1361), *ez-Zehrû'l-Bâsim fî Sîreti Ebi'l-Kâsim*, thk. Ahsen Ahmed Abdüşşekur, I-II, Kahire: Dâru's-selâm, 2012.
- el-Müneccid**, Selahaddin, *Mu'cemu mâ Üllife an Rasûlillah*, Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-Cedid, 1982.
- Paić-Vukić**, Tatjana, "Mecmûa incelemelerinin sınırları ve olanakları: Bosna mecmûalarına bir yaklaşım", çev. Zeynep Oktay, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (ed. Hatice Aynur v.dğr.), İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012, s. 53-71.
- Quinn**, Meredith M., "Houghton MS Turk 11 ve kişisel mecmûaların söyledikleri ve söyleyebilecekleri", çev. Sibel Kocaer, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (ed. Hatice Aynur v.dğr.), İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012, s. 255-270.
- Şâmî**, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî (942/1536), *Sübülü'l-Hüdâ ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*, thk. Mustada Abdulvâhid vd., I-XII, Kahire 1997.
- Schmidt**, Jan, "Bir tür olarak Osmanlı mecmûalarının artı değeri", çev. Müge Özoglu, *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*, (ed. Hatice Aynur v.dğr.), İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012, s. 383-400.
- Şıra**, Sahibe, *Bosnalı Teberdâr Mustafa Efendi ve Ona İzâfe Olunan Mecmuadaki Eserler* (yüksek lisans tezi, Marmara Üniversitesi, 2008).
- Terzioğlu**, Derin, "Mecmû'a-i Şeyh Mısri: On yedinci yüzyıl ortalarında Anadolu'da bir derviş sülûkunu tamamlarken neler okuyup yazdı?", *Eski Türk Edebiyatı Çalışmaları: Mecmûa: Osmanlı Edebiyatının Kırkambarı*,

(ed. Hatice Aynur v.dğr.), İstanbul: Turkuaz Yayınları, 2012, s. 291-321.

Uzun, Mustafa, "Mecmua", *DİA*, XXVIII, 265-268.

Yavuz, Yusuf Şevki, "el-Hasâisü'l-Kübrâ", *DİA*, XVI, 276-277.

Yıldız, Güllü, *Siyer Yazıcılığında Şerh-Hâşiye Geleneği ve Moğultay b. Kılıç'ın (762/1361) ez-Zehrü'l-Bâsim Adlı Eseri* (doktora tezi, Marmara Üniversitesi, 2017).

Ziriklî, Hayreddin, *el-A'lâm: Kâmûsu Terâcim li-Eşheri'r-Ricâl ve'n-Nisâ mine'l-Arab ve'l-Müsta'ribîn ve'l-Müsteşrikîn*, I-VIII, Beyrut 1992.

Fihrisü's-Şâmil li't-Türâsi'l-Arabiyyi'l-İslâmiyyi'l-Mahtût: es-Sire ve'l-Medâihi'n-Nebeviyye, I-II, Amman: Müessesetü Âli'l-Beyt, 1996.

صلى الله على سيدنا محمد و اله و صحبه و سلم تسليما. تأليف الشيخ الامام العالم العلامة الحافظ ناصرالدين المغلطاى التركي رحمه الله تعالى و اعاد علينا من بركاته و بركات علومه آمين.

و هذه المختصرة كثير المنافع و عظيمة البركة و هي مما جرب لتسهيل الرزق و جلب المنافع و دفع المضار. و من وقف عليها فليصنعها فهي من اكبر المهمات و عظيم ما يتبرك بها لأنها من خصائص النبي صلى الله عليه و سلم و فيها معجزاته الباهرة المنتشرة و فيها اشارة الى جميع ما يؤب له في المؤلفات أو وضع له فصل في المصنفات اختصارا ليسهل حفظها على القارئ و على المتبرك بها.

و روى عن بعض الشيوخ ان من كان معه و حلف بالله ان معه النبي صلى الله عليه و سلم لم يحنث في يمينه. و فوائدها كثيرة لاشك فيها الا منافق او من رماه الله بالخذلان.

و منها من قرأها او حملها عصمه الله من شر الشيطان و هابه جميع الانس و الجن و ختم الله بخاتمة السعادة. و منها من قرأها و يسأل الله حاجته لم يرده الا قضى بها و من قرأها عند الصباح قبل خروجه من منزله لم يقف له حاجته في ذلك اليوم \37b\ و جرب ذلك فصح و من قرأها عند رأس المريض شفاه الله و من قرأها على من احتضر خفف الله عليه سكرات الموت.

و من دخل بها على سلطان او على ملك هابه و قضى حاجته و ان من حملها مسافرا قواه الله في سفره و امنه الله من كل مخوف و لا يخاف من ضلال الطريق و ان كان في سفينة امنه الله من الغرق. و ان كانت في دار لم يدخلها شدة و لا وباء و لا طاعون و لا يدخلها سارق.

و من قرأها في منزله ثم خرج الى عدوه اعانه الله عليه و لا يعدوا عليه احد و من قرأها و دعا الى عدوه اهلكه الله. و من قرأها و داوم على قرائتها لم يمت حتى يرى مقعده في الجنة.

و من كتبها و علقها على نفسه القى الله محبة في قلوب الخلائق و لا يراه احد الا احبه و لا يكون في جيش فيهنم. و من علقها على صبي بارك الله فيه و من علقها على مملوك اعتقه سيده باذن الله تعالى و ان حملها فقيرا غناه الله تعالى و من كتبها و علقها على باب الدار لم تزل تلك الدار بالنعمة.

و فوائدها كثيرة لا تنحصر بالقول ولا تنضب بالعدد و لكن القوائد في العقائد و خلوص النية و حسن الظن بالله مع معرفة الحقوق عصمنا الله من سوء الظن بالله و الاعتقاد الفاسد و جعلنا ممن يعرف حقاها و يعظمها حق التعظيم و نفعا و ذريتنا و جميع المسلمين \38a\ و المسلمات بها في الدنيا و الآخرة آمين يا رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد و آله

1 Bu metin Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi Koleksiyonu, 428 numaralı mecmuadaki nüsha (37a-45a) esas alınarak hazırlanmıştır. Süleymaniye nüshasının yanı sıra el-Hizânetü'l-Haseniyye'de bulunan üç nüshadan sadece biri; 11969 numaralı mecmuada yer alan nüshaya başvurulmuştur. Diğer iki mecmuadaki nüshalar, hem yazmalarının yer yer okunamayacak kadar tahrip olmuş olması hem de metinlerde bolca hata ve eksik bulunması dolayısıyla karşılaştırmaya dâhil edilmemiştir. Dolayısıyla metnin dipnotlarında (م) harfi ile işaret edilen 11969 numaralı mecmuada yer alan nüshadır. Ayrıca el-Hasâisü'n-Nebeviyye metninin, el-İşâre ilâ şireti Mustafâ kitabıyla aynı olan kısımları da baskı sayfa numarası belirtilmek suretiyle gösterilmiştir (s. 414-461) ve söz konusu yayında, metinde geçen hadislerin tahriri yapıldığı için burada tekrarına lüzum görülmemiştir.

و صحبه و سلم تسليما.²

كتاب فيه خصائص النبي صلى الله عليه و سلم المختصر تأليف³ الشيخ الامام العالم الحافظ⁴ المغلطائي التركي رحمه الله⁵ و من⁶ خصائصه⁷ صلى الله عليه و سلم⁸ ما ظهر عند مولده من المعجزات من انصداع ايوان كسرى و سقوط شرفاته⁹ و خمود نار فارس و لها ألف عام لم تحمد و غيض نحر ساوة و اضاءة النوري تلك الليلة و رمى الملائكة الشياطين المسترقين السمع بالشهب.

ومنها سرعة شبابه و اقرار الاحبار بنيوته لما روا¹⁰ فيه من علامات النبوت¹¹ من اظلال السحابة و سجود الاشجار له و ذلك قبل الوحي. و منها ما روى في خروجه من مكة الى المدينة من¹² قصة الغار¹³ و طلب الكفار له و اخذ الله بابصارهم عن رويته و جثم الحمام على فم الغار و نسج العنكبوت عليه حتى ظنوا ان ليس فيه¹⁴ احد و ما جرى في¹⁵ قصة سراقته بن مالك بن جعشم المدلجي و شياخ قوائم فرسه في الارض و خلوصه من ذلك حين دعا¹⁶ له¹⁷ صلى الله عليه و سلم بذلك بعد استغاثته به و معاهدته به¹⁸ ليومين¹⁹ ان فعل ذلك.

2 م - صلى الله على سيدنا محمد و اله و صحبه و سلم تسليما تأليف الشيخ الامام العالم العلامة الحافظ ناصرالدين المغلطائي التركي رحمه الله تعالى و اعاد علينا من بركاته و بركات علومه امين و هذه المختصرة كثير المنافع و عظيمة البركة و هي مما جرب لتسهيل الرزق و جلب المنافع و دفع المضار و من وقف عليها فليصنعها فهي من اكبر المهمات و عظيم ما يترك بها لانها من خصائص النبي صلى الله عليه و سلم و فيها معجزاته الباهرة المنتشرة و فيها اشارة الى جميع ما بوب له في المؤلفات أو وضع له فصل في المصنفات اختصارا ليسهل حفظها على القارئ و على المتبرك بها و روى عن بعض الشيوخ ان من كان معه و حلف بالله ان معه النبي صلى الله عليه و سلم لم يمت في بيته و فوائدها كثيرة لاشك فيها الا منافق او من رماه الله بالخذلان و منها من قرأها او حملها عصمه الله من شر الشيطان و هابه جميع الانس و الجن و حتم الله بخاتمة السعادة و منها من قرأها و يسأل الله حاجته لم يرده الا قضى بها و من قرأها عند الصباح قبل خروجه من منزله لم يقف له حاجته في ذلك اليوم و جرب ذلك فصيح و من قرأها عند رأس المريض شفاه الله و من قرأها على من احتضر خفف الله عليه سكرات الموت و من دخل بها على سلطان او على ملك هابه و قضى حاجته و ان من حملها مسافرا قواد الله في سفره و امنه الله من كل مخوف و لا يخاف من ضلال الطريق و ان كان في سفينة امنه الله من الغرق و ان كانت في دار لم يدخلها شدة و لا وباء و لا طاعون و لا يدخلها سارق و من قرأها في منزله ثم خرج الى عدوه اعانه الله عليه و لا يعادوا عليه احد و من قرأها و دعا الى عدوه اهلكه الله و من قرأها و داوم على قرائتها لم يمت حتى يرى مقعده في الجنة و من كتبها و علقها على نفسه التقى الله بحبة في قلوب الخلاق و لا يراه احد الا احبه و لا يكون في جيش فيهمز و من علقها على صبي بارك الله فيه و من علقها على مملوك اعتقه سيده باذن الله تعالى و ان حملها فقير اغناه الله تعالى و من كتبها و علقها على باب الدار لم تزل تلك الدار بالنعمة و فوائدها كثيرة لا تنحصر بالقول ولا تنضب بالعدد و لكن الفوائد في العقائد و خلوص النية و حسن الظن بالله مع معرفة الحقوق عصمتنا الله من سوء الظن بالله و الاعتقاد الفاسد و جعلنا ممن يعرف حقها و يعظمها حق التعظيم و نفعا و ذريتنا و جميع المسلمين \ و المسلمات بها في الدنيا و الآخرة آمين يا رب العالمين و صلى الله على سيدنا محمد و آله و صحبه و سلم تسليما

3 م: قال

4 م + ناصر الدين

5 م + رضي عنه امين

6 م: في

7 م + النبي

8 م + و منها

9 م: شرافته

10 م: راوا

11 م: علامة النبوة

12 م: و

13 م: سراقته

14 م: بالغار + من

15 م: من

16 م: دعى

17 م + النبي

18 م: له انه

19 م: ليومين به

و منها درور لب شاة أم معبد \38b\ بعد بيس ضرعها و كلام خمار له و شهادته له بالنبوة و رؤيته الملائكة و الجن وارى²⁰ لحمزة جبرئيل²¹ عليه الصلوة و السلام في الكعبة فخر مغشياً عليه و ارى²² لعبد الله بن مسعود الجن ليلة الجن.

و من خصائصه صلى الله عليه و سلم اخلاقه الكريمة: «كان²³ النبي صلى الله عليه و سلم اشجع الناس. قال علي ابن أبي طالب رضي الله عنه و كرم الله وجهه: كنا اذا حمي البأس ولقي القوم القوم اتقينا به»²⁴ «وعن أنس بن مالك رضي الله عنه²⁵ عن²⁶ النبي²⁷ صلى الله عليه و سلم قال: فضلت على الناس بأربع: بالسماحة و الشجاعة و كثرة الجماع و شدة البطش»²⁸

«و كان النبي صلى الله عليه و سلم اسخا²⁹ الناس، ما سئل شيئاً قط فقال لا»³⁰

«و كان احلم الناس صلى الله عليه و سلم و سئل ان يدعوا على قوم من الكفار فقال: انما بعثت رحمة و لم ابعث عذابا»³¹ «و لما كسرت ربايته و شج وجهه يوم أحد قال: اللهم اغفر لقومي فانهم لا يعلمون»³²

«و كان اشد الناس حياء من العدراء في حذرهما»³³ «و كان لا يثبت بصره في وجه احد»³⁴ «و كان لا ينتقم لنفسه، و لا يغضب لها الا ان تنتهك حرمت الله»³⁵، و اذا ينتقم و اذا غضب لله³⁶ لم يقم لغضبه احد، ما خير رسول الله صلى الله عليه و سلم بين امرين الا اختار أيسرهما ما لم يكن اثماً، فان كان اثماً كان ابعد الناس عنه»³⁷»³⁸

«و ما عاب طعاماً قط: ان اشتهاه اكله، و ان لم يشتهيه تركه»³⁹»⁴⁰ «و لا يأكل متكاً، ولا على خوان، \39a\ و لا على سكرجة، و لا خبز له مرقق»⁴¹ «اكل البطيخ بالرطب و القثاء بالرطب و كان⁴² يكسر حر هذا او برد هذا حر هذا»⁴³ «و كان يحب الحلواء»⁴⁴ و العسل»⁴⁵ «و احب الشراب اليه الحلواء البارد»⁴⁶

- 20 م: ارا
- 21 م: جبريل
- 22 م: رعا
- 23 م: انه
- 24 ص 414
- 25 م + قال
- 26 م: قال
- 27 م: رسول الله
- 28 ص 414
- 29 م: اسخو
- 30 ص 415
- 31 ص 415
- 32 ص 415
- 33 ص 416
- 34 ص 416
- 35 م + تعالى
- 36 م + تعالى
- 37 م: منه
- 38 ص 416
- 39 م: و الا طرحه
- 40 ص 416
- 41 ص 417
- 42 م: قال
- 43 ص 417
- 44 م + البارد
- 45 ص 418
- 46 ص 418

«و قال ابو هريرة رضي الله عنه: خرج عليه الصلوة و السلام من الدنيا و لم يشبع من خبز الشعير هو و اهل بيته»⁴⁷ «و كان⁴⁸ يأتي عليه الشهر او شهران لا يوقد في بيت من بيوته نار، و كان قوتهم الماء و التمر، قالت عائشة رضي الله عنها: الا ان حولنا اهل الدور من الانصار يبعثون شياءهم و نصيب من ذلك اللبن»⁴⁹

«و كان النبي ازهد الناس، و يخفض النعل و يرفع الثوب و يخدم في مهنة اهله»⁵⁰ «و يعود المريض»⁵¹ «و يحلب الشاة»⁵³ «و يجيب من دعاه»⁵⁴ من غني او فقير، و يحب المساكين و يشهد جنازتهم و يعود مرضاهم»⁵⁵ «و لا يحقر فقيرا بفقره»⁵⁶ و لا يهاب ملكا لملكه»⁵⁷

«و يركب الفرس و البعير و البغلة و الحمار و يردف خلفه عبده او غيره نحو من ثلاثين مردفا، ذكرهم ابن مندة»⁵⁸ «و كان لا يدع احدا يمشي خلفه و يقول: خلوا ظهري للملائكة»⁵⁹ «60

«و يلبس الصوف و ينتعل المخصوف»⁶¹ «و احب اللباس اليه الحبرة»⁶² «و اصابه في الخندق جهد، فعصب على بطنه حجرا من الجوع مع ما اتاه الله من خزائن الارض»⁶³ و خيره الله بين⁶⁴ يكون نبيا \39b\ ملكا او نبيا عبدا، فاختار ان يكون نبيا عبدا و اعطاه الله الجبال ان تحول له ذهباً لم⁶⁵ يقبل.

«و كان النبي صلى الله عليه و سلم يكثر الذكر و يقلل اللغو، و يطيل الصلاة، و يقصر الخطبة»⁶⁷ «و لا يستنكف ان يمشي مع الارملة و العبد»⁶⁸ «و يحب الطيب و يكره الرائحة الكراهية»⁶⁹ «70

«يألف اهل الشرف و يكرم اهل الفضل، و لا يطوى بشرة»⁷¹ على⁷² احد و لا يجفوا عنه، و يرى اللعب المباح ولا⁷³ و لا

47	ص 418
48	م: فكان
49	ص 419
50	ص 419
51	م: المرضى
52	ص 420
53	ص 420
54	م: دعا له
55	ص 420
56	م: لفقره
57	ص 420
58	ص 420
59	م: للملائكة
60	ص 421
61	ص 421
62	ص 421
63	ص 421
64	م + ان
65	م: فلم
66	م: يقل
67	ص 421
68	ص 422
69	م: الكراهية
70	ص 422
71	م: بصره
72	م: عن
73	م: فلا

يكرهه.⁷⁴ «مزح⁷⁵ و لا يقول الا حقا»⁷⁶

«فكان اوسع⁷⁷ الناس خلقا يقبل عذر⁷⁸ المعتذر اليه،»⁷⁹ «قالت عائشة رضي الله⁸⁰ عنها:»⁸¹ كان خلقه القراءان يغضب لغضبه و يرضى برضاه»⁸²

«و قال انس بن مالك رضي الله عنه: ما مسست ديباجا و لا حريرا الين من كفه و لا شممت رائحة قط اطيب من رائحته»⁸³ صلى الله عليه و سلم»⁸⁴

و من خصائصه صلى الله عليه و سلم نطق الجمادات و قصة حنين و الجذع⁸⁵، و اتى بصي لم يتكلم فقال له: من انا؟ فقال: انت رسول الله صلى الله عليه و سلم، و لم يتكلم بعده حتى كبر و⁸⁶ شب.

و من خصائصه صلى الله عليه و سلم انشقاق القمر، قال الله تعالى: «اقتربت الساعة و انشق القمر»⁸⁷ و هو في الصحيح مذكور⁸⁸،⁸⁹ «و اعطاه الله الكوثر، قال الله تعالى انا اعطيناك الكوثر»⁹⁰،⁹¹ و اعطاه الله ليلة القدر، «و كلمه الضب، \ 40a في حديث رواه الحاكم»⁹²

«و منها اخباره، أن كنوز كسرى ستنفقها أمته في سبيل الله»⁹³، «و أن سراقه بن مالك يسور بسواري كسرى»⁹⁴، «و بأن خزائن فارس و الروم تفتح»⁹⁵، «و بأن المسلمين يقاتلون قوما صغار الاعين، اعراض⁹⁶ الوجوه، ذلف الانوف»⁹⁷،⁹⁸ و أن الشام و اليمن يفتحان»⁹⁹، «و أن أمته يفتحون مصر»¹⁰⁰

و أنه قال:¹⁰¹ ستبني مدينة بين دجلة و دجيل و قطربل تجبا اليها خزائن الارض، يعني بغداد. و اخبر بملك بني أمية،

74 ص 422

75 م: بمزح

76 ص 422

77 م: افكه

78 م: معذرة

79 ص 423

80 م + تعالى

81 م - كان خلقه القراءان يغضب لغضبه و يرضى برضاه و قال انس بن مالك رضي الله عنه

82 ص 423

83 م: ريحه

84 ص 423

85 م: الجرع

86 م - كبر و

87 قمر 1\54

88 م - مذكور

89 ص 424

90 الكوثر 1\108

91 ص 424

92 ص 425

93 ص 425

94 ص 426

95 ص 426

96 م: عراض

97 ص 426

98 م + كان وجوههم فحان المطرفة

99 ص 427

100 ص 427

101 م - قال

وخروج ولد عباس¹⁰² بالريات¹⁰³ السود، وملكهم اضعاف ما ملكوا. «و اخبر بأن أويس¹⁰⁴ القرني يقدم مع امداد اليمن، و كان به برص فبرأ منه الاقدر درهم»¹⁰⁵

«و في حديث جابر رضي الله عنه، قال¹⁰⁶ له عليه الصلاة و السلام: هل لكم من أنماط؟ قلت: و أي¹⁰⁷ يكون لنا أنماط؟ قال: اما انما ستكون بكم»¹⁰⁸»¹⁰⁹

«و هاجت ريح شديدة، فقال: هذه ريح¹¹⁰ هاجت لموت منافق. قال جابر: فقدمنا المدينة فوجدنا عظيمًا من المنافقين قد مات»¹¹¹ و اخبر بقتل علي¹¹²، و أن عثمان¹¹³ ستقتله ففة باغية¹¹⁴، و أن دمه سيقطر على قوله تعالى، فسيكفيكم الله و هو السميع العليم.

«و من خصائصه صلى الله عليه و سلم أنه أكل لقمة¹¹⁵ ثم قال: ان هذه تخبرني انما اخذت بغير اذن اهلها. فينظر فاذا هي كما قال، رواه ابو داود»¹¹⁶

«اصطفاه الله تعالى بالحببة و الخلعة و القرب و الدنو \40b\ و المعراج و الصلاة بالانبياء¹¹⁷ عليهم الصلوة و السلام و الشهادة بينهم و لواء الحمد و البشارة و النذارة و الهداية و الامانة و رحمة للعالمين»¹¹⁸ و الشفاعة الكبرى. «و اعطاء الرضى و اتمام النعمة و العفو عما تقدم و ما تأخر و شرح الصدر و رجحان العقل و وضع الوزر و رفع الذكر و عزة النصر و نزول السكينة و التأييد بالملائكة، و ايتاء الكتاب و الحكمة و السبع المثاني و القرآن العظيم»¹¹⁹ الذي لا يأتيه الباطل من بين يديه و لا من خلفه، «و صلاة الله عليه و ملائكته عليه، و الحكم بين الناس بما اراد الله و وضع الاصر و الاغلال عنهم، و القسم باسمه و اجابة دعوته و احياء الموتى و اسماع الصم و رد الشمس و قلب الاعيان و الاطلاع على الغيب»¹²⁰، «و ظل الغمام و ابراء الآلام و العصمة من الناس الى غير ذلك مما اعد الله¹²¹ له في الدار¹²² الاخرة من الكرامات و السعادة»¹²³»¹²⁴

من خصائصه صلى الله عليه و سلم أنه ولد محتونا نقيًا مقطوع السرة، و لا يقع الذباب عليه، و لا يدنس ثوبه و لان علة الدنس الذنب و هو لا ذنب له صلى الله عليه و سلم، و شرف وكرم و عز¹²⁵ و لا يصيبه وسخ، و لا يقع ظله على الارض و

- 102 م: العباس
103 م: بالرياء
104 م - أويس
105 ص 427
106 م + قال
107 م: انا
108 م: لكم
109 ص 427
110 م: الريح
111 ص 428
112 م + رضي الله عنه
113 م + رضي الله عنه
114 م: اللغة الباغية
115 م + من شاة
116 ص 428
117 م: بالانبياء
118 ص 428
119 ص 429
120 ص 429-430
121 م + تعالى
122 م: دار
123 م: السعادات
124 ص 431
125 و لان علة الدنس الذنب و هو لا ذنب له صلى الله عليه و سلم و شرف وكرم و عز م -

لايتأوب، و ان الارض تبلع¹²⁶ ما يخرج منه من الاذى و لا يرى منه شيء.

«و اخرج مسلم انه قال صلى الله \41a\ عليه و سلم: ان الله زوا الى الارض فرايت مشارقتها¹²⁷ ومغارها و سيبغ ملك أمته ما زوا له منها»¹²⁸

«و اخرج البخاري من حديث جابر رضي الله عنه¹²⁹: نبع الماء¹³⁰ بين اصابعه بالحديبية فتوضؤا و شربوا و هم ثلاث مائة¹³¹ و خمس عشرة و مرة اخرة و هم ثلاث مائة و مرة اخرة و هم ما بين السبعين الى الثمانين»¹³²

«و في حديث المراتين اللتين لم ينقصا قال عمر بن الخطاب¹³³: ان شربنا منهما و نحن نحو¹³⁴ الاربعين»¹³⁵ «وسبح الحصا في كفه و كذلك الطعام، و كان يسمع تسبيحه و هو يוכל»¹³⁶ «و سلم عليه الشجر و الحجر ليالي بعثته»¹³⁷، «و شهدت الذئب بنبوته»¹³⁸

«و مر في سفره ببعير يستغي عليه الماء¹³⁹، فلما جاءه جريح و وضع جرائه في الارض¹⁴⁰، و قال لصاحبه¹⁴¹: انه اشتكى كثرة العمل و قلة العلف، صححه¹⁴² الحاكم»¹⁴³ «و مر¹⁴⁴ ببعير آخر في حائط، فلما راه¹⁴⁵ حنّ و زرفت عيناه، فقال لصاحبه: انه اشتكى انك تجيعه و تدئبه، رواه ابو داود»¹⁴⁶ «و سجد له بعيران عجز¹⁴⁷ صاحبهما عنهما»¹⁴⁸

«وفي مسند احمد: جاءت شجرة تشق الارض حتى قامت عنده و هو قائم فسلمت عليه»¹⁴⁹ «و امر شجرتين فاجتمعتا حتى قضى حاجته خلفهما، ثم امرهما فترقتا»¹⁵⁰ «و دعا عرقا فنزل عرقه حتى سقط في الارض، و جعل ينگز ينظر اليه¹⁵¹ \41b\ حتى اتاه ثم قال له: ارجع، فرجع مكانه، صححه¹⁵² الحاكم»¹⁵³

126	م: ترتاح
127	م + الارض
128	ص 432
129	م + انه
130	م + من
131	م - ثلاث مائة
132	ص 432-433
133	م - بن الخطاب
134	م: بين
135	ص 433
136	ص 433
137	ص 434
138	ص 434
139	م - الماء
140	م - في الارض
141	م - لصاحبه
142	م: صححهما
143	ص 435
144	م + في سفر
145	م: رماه
146	ص 435
147	م: اعجز
148	ص 436
149	ص 436
150	ص 436
151	م - ينظر اليه
152	م: صححهما
153	ص 436

و منها قصة الطيبة التي اخذها الاعرابي و شهداها له بالنبوة. «و اخرج ابو داود، انه بنحر ست بدنات فجعلن يزدلفن اليه بايتهن بيديا»¹⁵⁴

«و من خصائصه صلى الله عليه و سلم ما اخرج الحاكم انه اصاب عين قتادة بن النعمان يوم احد، و في روايته يوم بدر¹⁵⁵، و قال الرشاطي بالخذاق، حتى وقعت على وجنته فردها عليه الصلوة و السلام بيده فكانت اصبح عينيه واحدهما»¹⁵⁶، «قال السهيلي: فكانت لا ترمد اذا رمدت الاخرى»¹⁵⁷، «و تقل في عين¹⁵⁸ يوم خيبر و كان ارمداً من ساعته»¹⁵⁹، «رواه¹⁶⁰ البيهقي فما رمدت و لا صدعت بعده»¹⁶¹ و قطع¹⁶² يد رجل يوم بدر و جاء يحملها اليه فالصقتها بيده فلصقت. «و اخرج البخاري انه اصاب رجل عبد الله بن عتيق¹⁶³، فبرأ¹⁶⁴ بمسحه من حينها»¹⁶⁵

«و أخبر بمصارع المشركين في بدر: هذا مصرع فلان و هذا مصرع فلان، فلم يعد واحد منهم مصرعه الذي سماه، رواه مسلم¹⁶⁶»¹⁶⁷ «و أخبر أن طوايف من أمته يغزون في البحر كالمملوك على الاسرة، و أن أم حرام خالة انس بن مالك¹⁶⁸ منهم، فكان ذلك»¹⁶⁹

«و قال للحسن: ان ابني هذا سيد و لعل الله يصلح به بين فئتين عظيمتين»¹⁷⁰، فسلم الامر لمعاوية و رواه البخاري»¹⁷¹

و أخبر بقتل عبهلة¹⁷² ذي الحمار و -هو الأسود\42a\ العنسي الكذاب- ليلة قتله، و بمن قتله بصنعا¹⁷³»¹⁷⁴ و أخبر بموت النجاشي يوم موته، «و أخبر بمثل هذا عن كسرى»¹⁷⁵ «و قال لرجل ممن يدعي الاسلام و هو في القتال معه، انه من اهل النار، فقتل نفسه»¹⁷⁶

«و شكوا اليه قحوط المطر¹⁷⁷ و هو على المنبر، فدعا¹⁷⁸ الله تعالى و ما في السماء قزعة، فثار سحاب على امثال الجبال

154	ص 437
155	م - يوم بدر
156	ص 437
157	ص 438
158	م + على
159	ص 438
160	م: زاد
161	ص 438
162	م: قطعت
163	م: عتيق
164	م: برئت
165	ص 438
166	م - رواه مسلم
167	ص 439
168	م - بن مالك
169	ص 439
170	م + من المسلمين
171	ص 440
172	م: عنيسة
173	م: بصنعاء
174	ص 440
175	ص 441
176	ص 441
177	م - المطر
178	م: فدعى

فمطرت¹⁷⁹ و امن الجمعة الى الجمعة حتى شكى اليه كثرة المطر¹⁸⁰.

و من خصائصه صلى الله عليه و سلم قرآن¹⁸¹ اسمه مع اسم الله تعالى في الخطبة و الاذان و التشهد، و¹⁸² في كلمة التوحيد مكتوب على ساق العرش: لا اله الا الله محمد رسول الله¹⁸³.

و من خصائصه صلى الله عليه و سلم ما وقع في قصة الاسراء من الكرامات من قوله تعالى: «سبحان الذي اسرى بعبد له ليلا من المسجد الحرام الى المسجد الأقصى»¹⁸⁴، و اتيان جبريل له بالبراق، و قوله: ما ربك احد اكرم على الله منه، لما استصعب عليه و ركوبه عليه من مكة¹⁸⁵ الى بيت المقدس، و اتيان جبريل له بانية من لبن و انية من مخر، فاختار اللبن لفطرة، و اسرى به الى السماء¹⁸⁶ الدنيا و الى السابعة¹⁸⁷ الطباق و الى سدرة المنتهى و رويته¹⁸⁸ بيت المعمور، و استفتاح جبريل عليه الصلوة و السلام¹⁸⁹ له عند ابواب السماوات،¹⁹⁰ فيقولون¹⁹¹ الملائكة: من انت؟ و يقول: ¹⁹²جبريل، و يقولون: \42b\ من معك؟ و يقول: محمد، و يقولون: ¹⁹³قد بعث اليه؟ و يقول: قد بعث اليه، فيفتحون له، و ملاقة الانبياء¹⁹⁴ له¹⁹⁵ بين السموات¹⁹⁶ و ترحيبهم به، و شانه في فرض الصلوات¹⁹⁷ و مراجعته مع موسى في طلب التخفيف، و تخفيف الله له فيها من خمسين صلاة الى خمس صلوات، و دنوه من ربه كقاب قوسين او ادنى، و مناجاته له و رويته¹⁹⁸ له على الخلاف فيها، و دخوله الجنة.

و من خصائصه صلى الله عليه و سلم شق جبريله بطنه، و اخراج العلقة منه، و غسله بماء زمزم¹⁹⁹، و ملاه نورا و حكمة.

«و من خصائصه صلى الله عليه و سلم تكثر الطعام ببركته: أطلع أهل الخندق، و هم الف من ساع²⁰⁰ شعير و بحيمة في بيت جابر، فشبعوا و انصرفوا بقي الطعام اكثر ما كان،

و أخرج أبو نعيم. أطلعهم ايضا من تمر يسير لم يملأ كفيه عليه الصلوة²⁰¹ و السلام، أت به ابنه²⁰² بشر بن سعيد²⁰³ الى ابيها»²⁰⁴.

179 م : فمطر

180 ص 441-442

181 م : اقتران

182 م - في الخطبة و الاذان و التشهد و

183 م + صل الله عليه و سلم

184 الاسراء 17\1

185 م :- عليه من مكة

186 م : سماء

187 م : سبعة

188 م : رؤيته

189 م :- عليه الصلوة و السلام

190 م : السماء

191 م : فيقول

192 م + انا

193 م + او

194 م : الانبياء

195 م + من

196 م + الارض

197 م : الصلاة

198 م : رؤيته

199 م - زمزم

200 م : صاع

201 م : الصلاة

202 م : بنت

203 م : سعد

204 ص 442

«و في مسند احمد: أمر النبي 205 عمر بن الخطاب 206 بأن يزود أربع مائة راكب من تمر كالفصيل الرابض 207، فزودهم وبقي كأنه لم تنقص 208 تمر واحدة» 209 «و في الصحيح: أطعم في منزل أبي طلحة ثمانين رجلا من قرص شعير جعلها أنس في تحت ابظه حتى شبعوا وبقي كما هو» 210

«و أخرج أبو نعيم: أطعم أهل الجيش من \43a\ مزود أبي هريرة رضي الله عنه 211 حتى شبعوا كلهم، ثم رد ما بقي فيه و دعا له بالبركة، فأكل منه 212 مدة حياته صلى الله عليه و سلم 213 و أبو بكر و عمر و عثمان، و نخب منه يوم قتل 214 عثمان رضي الله عنه 215» 216

«و من خصائصه صلى الله عليه و سلم الواجبات 217: الضحى 218، «و الاضحية، و الوتر، و التهجد، و السواك» 219، «و المشاورة، و مصابرة العدو، و ان كثروا وزدادوا 220 على الضعف» 221، «و قضاء دين من مات و عليه دين لم يخلف وفاء» 222، «و تخيير نسابة» 223،

«و من خصائصه صلى الله عليه و سلم المحرمات: فيكون الأجر في اجتنابه أكثر 224، الشعر و الخط 225» 226، «و الزكاة و الصدقة 227» 228، «و الأكل متكأ و أكل الثوم و البصل و الكراث» 229، «و اذا لبس لأمتة لا ينزعها حتى يلقي العدو» 230، «و اذا شرع في تطوع لزم اتمامه» 231، «و أن لا ينظر الى ما متع به الناس من الدنيا و خاتنة الأعين» 232، «و امساكه من كرهت 233 نكاحه» 234» 235، «و نكاح الكتابية و الأمة المسلمة» 236

205	م - النبي
206	م + رضي الله عنه
207	م: الراح
208	م + منه
209	ص 442-443
210	ص 443
211	م - حتى شبعوا و بقي كما هو و اخرج ابو نعيم اطعم اهل الجيش من مزود ابي هريرة رضي الله عنه
212	م: منها
213	م - صلى الله عليه و سلم
214	م: مقتل
215	م: عنهم
216	ص 443
217	م: الواجبة + عليه
218	ص 444
219	ص 445
220	م: زادوا
221	ص 446
222	ص 446
223	ص 446
224	م: اكثار
225	م: الخلط
226	ص 447
227	م - الصدقة
228	ص 447
229	ص 448
230	ص 448
231	ص 449
232	ص 449
233	م: كارهته
234	م - نكلحه
235	ص 449
236	ص 450

«و من خصائصه صلى الله عليه و سلم المباحات: الوصال في الصوم»²³⁷، «و اصطفا»²³⁸ ما أبيح له من الغنيمة²³⁹ قبل القسمة»²⁴⁰، و «دخول مكة بلا احرام و اباحة القتال فيها ساعة»²⁴¹، «و القضاء بالعلم»²⁴²، «و الحكم لنفسه و ولده، و يشهد لنفسه و ولده»²⁴³، و يقبل من يشهد له»²⁴⁴، «و يحمي الموات لنفسه»²⁴⁵، «و لا ينتقض وضوئه بالنوم»²⁴⁶ \43b مضطجعا»²⁴⁷، «و في اباحة مكته في المسجد بالجناية خلاف»²⁴⁸

«وأبيح له اخذ الطعام و الشراب من مالهما المحتاج لهما اذا احتاج عليه الصلوة و السلام»²⁴⁹ اليهما، و يجب على صاحبهما البذل له و صيانة مهجته عليه الصلوة و السلام»²⁵⁰ بمهجته»²⁵¹، «و اباحته تسع نسوة»²⁵²، «و انعقاد نكاحه بلفظ الهبة»²⁵³، «و انعقاد نكاح بلا ولي و لا شهود»²⁵⁴، «و في حالة الاحرام على الصحيح»²⁵⁵، «و اذا ارغب»²⁵⁶ في 257 نكاح امرأة خلية لزمها الاجابة له، و يحرم على غيره خطبتها»²⁵⁸، و لزم طلاق مرغوبته»²⁵⁹.

«و من خصائصه صلى الله عليه و سلم المختصة به من الكرامة»²⁶⁰: أن أزواجه الاتي توفي عنهن محرّمات على غيره ابداء، و في من فارقتها في حياته اوجه اصحبها التحريم»²⁶¹، «و أن أزواجه أمهات المؤمنين و نحن أفضل من غيرهن من النساء، و جعل ثوابهن و عقابهن ضعفين»²⁶².

«و أنه خاتم النبيين، و امام المرسلين»²⁶³، و خير خلق الله»^{٢٦٤}، «و أن أمته أفضل الأمم و هم»²⁶⁶ معصومة من الاجتماع»²⁶⁷

237	ص 450
238	م: اصطفاء
239	م: الغنائم
240	ص 451
241	ص 451
242	ص 451
243	م - و يشهد لنفسه و ولده
244	ص 451
245	ص 451
246	م - بالنوم
247	ص 452
248	ص 453
249	م - عليه الصلوة و السلام
250	م - عليه الصلوة و السلام
251	ص 453
252	ص 453
253	ص 454
254	ص 454
255	ص 454
256	م: رغب
257	م - في
258	ص 455
259	م + صلى الله عليه و سلم
260	م: الكرامات
261	ص 456
262	ص 456
263	م - و امام المرسلين
264	ص 457
265	م - ان
266	م: هي
267	م: الاجماع

على الاضلالة²⁶⁸269، «و اصحابه خير القرون»²⁷⁰، و جعلت حسنات أمته على اضعاف من عشرة²⁷¹ الى سبع مائة، و سيأتها تمثلها، و من هم بحسنة فلم يعملها فله أجر واحد و من هم بسيئة فلم يعملها لم يكتب عليه شيء.

«و شريعته مؤيدة²⁷² و ناسخة \44a\ لجميع الشرائع²⁷³274، «و كتابه معجزة محفوظ على²⁷⁵ التحريف و التبديل، و هو حجة على الناس بعد وفاته، و معجزات الانبياء صلوات الله عليهم اجمعين²⁷⁶ انقرض²⁷⁷ بانقراضهم²⁷⁸».

«و نصر بالرعب مسيرة شهر، و جعلت²⁷⁹ الأرض مسجدا و طهورا، و أحلت له الغنائم و اعطي الشفاعة و المقام المحمود و ارسل الى الناس²⁸⁰ كافة»²⁸¹

«و هو سيد ولد آدم²⁸²، و أول شافع و أول مشفع»²⁸³، «و أول من يقرع باب الجنة و أكثر الانبياء تبعاً»²⁸⁴، «و اعطي جوامع الكلم»²⁸⁵، «و صفوف أمته في الصلاة كصفوف الملائكة»²⁸⁶، و تبعث أمته غرا محجلين، «و كان لا ينام قلبه، و يرى من وراء ظهره كما يرى من امامه»²⁸⁷

«و لا يحل لأحد أن يرفع صوته فوق صوته، و لا يناديه باسمه، و يخاطبه المصلي بقوله: السلام عليك أيها النبي و رحمة الله و بركاته، و لو خاطب آدميا غيره بطلت²⁸⁸ صلاته، و يلزم المصلي اذا دعاه أن يجيبه و لو في الصلاة²⁸⁹، و لا تبطل صلاته صلاته²⁹⁰»²⁹¹

«و كان بوله و دمه طاهرين، و يتبرك الناس²⁹² بحجامة و شعره»²⁹³ و كان الحسن و الحسين يكيان عطشا و اعطاهما لسانه فمصاه فسكتا.

«و كانت الهدية حلالا له بخلاف غيره من ولات الامر»²⁹⁴

268 م: الضلالة

269 ص 457

270 ص 457

271 م: عشر

272 م: مؤيدة

273 م: الشرائع

274 ص 457

275 م: عن

276 م: عليهم الصلاة و السلام

277 م: انقرضت

278 ص 457

279 م + له

280 م: للناس

281 ص 457

282 م + اجمعين

283 ص 457

284 ص 457

285 ص 457

286 ص 458

287 ص 458

288 م: لبطلت

289 م: صلاته

290 م - صلاته صلاته

291 ص 458

292 م - الناس

293 ص 459

294 ص 460

«و لا يجوز الجنون على الانبياء بخلاف الاغماء، و اختلف في الاحتلام و الاشهر امتناع، و عمله دائمة»²⁹⁵»²⁹⁶

«و فاتته \44b\ ركعتان بعد الظهر، فصلاها بعد العصر و دام²⁹⁷ عليهما»²⁹⁸

«و كل سبب و نسب منقطع يوم القيامة الاسببه و نسبه، و ذاك أن أمته ينسبون اليه في القيامة بخلاف امم سائر الانبياء»²⁹⁹

«و من راه³⁰⁰ في منام³⁰¹ فقد راه³⁰² حقا»³⁰³ «و أن الأرض لا تأكل لحوم الانبياء عليهم الصلوة و السلام³⁰⁴»³⁰⁵، «و ان كذبا عليه ليس ككذب على غيره صلى الله عليه و سلم»³⁰⁶

و من خصائصه صلى الله عليه و سلم ما روى يوم وفاته من تعزية الملائكة، و الحضر³⁰⁷ لاهل بيته، و استيذان ملك الموت عليه، و ان يقبض روحه الا باذنه، فانه³⁰⁸ لم يستأذن على احد قبل³⁰⁹ لا يستأذن على احد بعده، و قوله³¹⁰ الحضر³¹¹ لأهل بيته لما ترددوا في نزع ثوبه للغسل، و جاء ابليس فقال: انزعوا³¹² الثوب، و قال الحضر³¹³: لا تنزعوا الثوب عنه³¹⁴، الاول ابليس و انا الحضر³¹⁵.

و صلى الله على سيدنا و نبينا³¹⁶ و مولانا محمد و على سائر الانبياء و المرسلين و سلم عليهم³¹⁷ اجمعين تسليما كثيرا دائما ابدا³¹⁸ الى يوم الدين³¹⁹. كملت الخصائص المختصرة، تأليف الشيخ الامام الحافظ ناصر الدين المغلطائي التركي رحمة الله تعالى، و اعاد علينا من بركاته و بركات علومه امين، يا رب العالمين صلى الله على من لا نبي بعده، اللهم اغفر لي ولوالدي و لجميع \45a\ المسلمين و المسلمات و المؤمنين و المؤمنات امين. تمت خصائص النبي صلى الله عليه و سلم على يد اضعف العباد و اذنبهم الحاج محمد عارف ابن الحاج محمود الأيوبي في جمادي الاخر في سنة تسعة عشر و مئتين و الف

295	م: دام
296	ص 460
297	م: دام
298	ص 460
299	ص 460
300	م: راه
301	م - منام
302	م: راه
303	ص 461
304	م - عليهم الصلوة و السلام
305	ص 461
306	ص 461
307	م: الحضر
308	م: و انه
309	م: قبله
310	م: قول
311	م: الحضر
312	م + عنه
313	م: الحضر
314	م: عنه الثوب
315	م: الحضر
316	م - و نبينا
317	م - و المرسلين و سلم عليهم
318	م: ابدا
319	م + انتهى بحمد الله تعالى و حسن عونها

ما دة الخواصة والرابعة على الجملة الثمانية
 من المجددين باب الاسباط وباب حطبة
 واما ابواب المسجد فاولها باب الرحمة
 والثاني باب التوبة وها الاين عشرين وعين
 والثالث باب الاسباط والرابع بالحطبة
 والخامس باب الانبياء وفي حمة الشماط
 والسادس باب العزائم والسابع بالناسخ
 والثامن باب الخطايا الجديد والتاسع
 باب القطاين والعاشر باب السلسلة
 والحادي عشر باب السكنة والثاني عشر
 عشر باب المغاربة تمت هذه الرسالة
 الشريفة في يوم الثلاثاء اواخر جماد الاول
 في سنة اربعة عشر ومئتين والف من
 هجرة من له العز والشرف وعهده وقع الزاغة
 بالنسخة والكتابة في سابعة وعشرين
 محرم سنة ثمانية عشر ومئتين والف
 من الهجرة الشريفة على هجرها
 الف الف صلوة والف

الف تحية واحمد
 لله رب العالمين

بسم الله الرحمن الرحيم
 صلى الله عليه وسلم يا محمد الله وصيحه وسلم تسليما
 العظيم الامام العالم الاعظم المظفر المظفر المظفر المظفر
 الذي رحمه الله تعالى واغاث عبيده من ركاته وبركاته
 علمه وابن هذه النخبة كثير النافع وعظيم البركة
 وهي ما جرب لتسهيل الرزق وجلب النافع ودفع
 المضار ومن وقف عليها فليصنعها في من اكبر الدار
 وعظيم ما يترابط بها لانها من خصائص النبي
 صلى الله عليه وسلم وفيها سحراته الباهرة المنيرة
 وفيها اشارات الى جميع ما يؤيد له في المؤلفات اوضح
 له فصل في الصفات اختصاصا لبيها مع نظرها عند
 القراء وعلى المتبر لبحر روي عن بعض الشيخ في
 ان من كان معه وحلف بالله ان معه النبي صلى
 الله عليه وسلم لم ينجف في بيته وفرا دها
 كثيرة لا تشك فيها الاماني او من رماه الله
 بالخذلان ومنه ان قرأها وحلفه عصمه الله
 من شر الشيطان وها به جميع الاوس والنجس
 اسمه له نجات السعادة ومنها من قرأها ويسأل الله
 حاجته لم يرد له الا قضي بها ومن قرأها عند الحاجة
 قبل خروجه من منزل لم يفت له حاجته في ذلك اليوم

يسبح الله الذي جعل الريح
 فالريشة كالأقلام / الخافض صاحب الورع والمعلم
 الذي خرج من الدنيا رزقي وحسن عيشي وأقرب
 في حضيض وجوه البشر على الدنيا عالياً وتسلماً
 وقفاً كمال ما لهم عن مولدي من العزائم من الصلوات والبر
 يسرو وسفروكم في أفقهم وخفوا ناراً من رسلهم وألغى في الخمر
 وخبثتهم من سائر / وأخذوا النور في تلك الليلة وروى الملايكة
 الشياطين المشتت من السبع بالثعبان وقد هب أسعدت شعباً به
 وإخرا (أما جدنا نبينونه لما رأواهم من طاعة النبوة من أفعال
 الصالحين وصحبتهم وأفعالهم) وذلك الذي روي في حديثنا ما روي
 في غيره من الروايات وقد ثبتت هذه ككاتب الكمال الذي أعز الله
 بأمره وأمره من ربه وجعل الخيال على (أفكار) وضعه العيون على
 حق كقولنا ليس لنا من أمره وقوم خبره من قديمه سلفه وسائر
 وسبغ أفراحهم في دار النور وطلوعهم في ذلك اليوم من الدنيا على
 الدنيا عالياً وسبح ربهم استغاثتكم به وعاهدتكم به لئلا يكون من
 وعاد ذلك في يوم / وروى شيخنا في معجمه عن بعض رجاله
 هماء وشهادته في الدنيا، وروى في المأثورات والسير في
 بالكعبة من معصيات عليه وآله الصالحين من بعدهم الذين قبلوا على
 عهده في طاعة عليه وسلم (أما صحيحنا) صاحب الغار والكتاب كذا إذا همي

(انجمن)

[illegible]

[illegible][illegible]

وكان من الله عليه وسلم أشد حياء من العفة وآء في هذا الباب
 يصرفه وجهه أحد وكل من يتقنه لنقصه ولا يقصده لهذا لأن
 يتنهك خرمات الله وإذا غضب لله لم يقم لغضبه أحد ما
 يخبره من غير أن لا اختار أسرها ما لم يكن لها قبل كل أن لا كان
 بعد الناس منه وما عاب كعلماء في أن أسرها له الله وأمر
 بغيره تركه ولا يحل كل منك ولا على خوار ولا منكم جنة ولا حجة
 مرفوعة إلى الله ولا تحب فدان كسره حرة أو يرد هذا أو يرد
 هذا حرة أو كرا حبة الحلو والعسل وأحب الشرايب الله
 الحلو البارد فإن أنو حرة رضى الله عنه حرج عليه الصلاة والسلام
 من الدنيا ولم يشبع من خير الشجر هو حلة عليه وكل ما يغلبه
 الفهم والفتن أن لا يؤخذ بيت من بيوتها ولا كان فقهه لها وأن
 فالتعالي على الله رضى الله عنها إلا أن حلتها أهلها ومن الكفار
 يتعشرون بغيرها لم يقصبت من ذلك التبريد أن هذا التبريد
 يخفف النعل ويرفع الثوب ويخدم مهنه أهلها ويعود المرضى
 ويملأ المشاة ويحب من عده من غير أن وفيه يحب المصل
 كبره ويشهد حله يرضه ويعود مرضاهم ولا يخبره بغيره
 ولا يهت ملأه لفته يركب الفرس والبغلة والحملة
 ويرد في خلقه عبدا أو غيره خوفا من الله فله أن يرد
 وكل لا يدع أحد أن يفت خلقه ويفوز خلقه للملكية ويملك
 الصوف ويتعل الصوف أحب إليهم من الله المحبة وأحبابه الخلق
 جنة يقصبت على يقصه من الجوع على ما أتاه الله من خير ما يرض
 وخيرة الله بل أن يكون ملكا أو نبيا عبدا أو عطاء الله الخليل
 له هبة فله يقبل وكل من يكره الذكر ويقبل الدعوة ويحب الصلاة
 المحبة ولا يستشك أن يفت مع الأرملة والعبد ويحب الميت
 ويكره البرخ المبرهنة يأنف أهل التمر يب ويكره أهل النخل
 ولا يهوى بشرة عن أحد ولا يخفى عنه يرى اللعب المحل فلا يكره

Rabat el-Hizânetü'l-Haseniyye Kütüphanesi, 13503 numaralı mecmua